



Βιζυηνός Γεώργιος

Το μόνον της ζωής του ταξείδιον

Ότε μ' εστρατολόγουν δια το έντιμον των ραπτών επάγγελμα, ουδεμία υπόσχεσις των ενεποίησεν επί της παιδικής μου φαντασίας τόσον γοητευτικήν εντύπωσιν, όσον η διαβεβαίωσις, ότι εν Κωνσταντινουπόλει έμελλον να ράπτω τα φορέματα της θυγατρός του Βασιλέως.

Εγνώριζον πολύ καλά ότι "οι βασιλοπούλαις" έχουν εξαιρετικήν τινα αδυναμίαν εις τα ραφτόπουλα, μάλιστα, όταν αυτά ηξεύρουν να τραγουδούν τους επαίνους των θελητήρων αυτών, ενώ ράπτουν τα "βλατιά", με τα οποία στολίζουσι τα κάλλη των.

Εγνώριζον, πως όταν ερωτευθή καμμία βασιλοπούλα με το ραφτάκι της, δεν χορατεύει· μόνον ερωτεύεται εις τα γερά· και αρρωστά· και πέφτει στο κρεβάτι· και γίνεται του θανατά· και κανείς ιατρός δεν ημπορεί να την ιατρεύση, καμμία μάγισσα να την φέρη στα καλά της. — Ώς που φωνάζει επί τέλους τον πατέρα της η βασιλοπούλα και του το λέγει παστρικά παστρικά: «Πατεράκι μου, ή το ραφτόπουλο, που τραγουδά τόσον εύμορφα, ή θα πεθάνω!»

Ο βασιλεύς άλλο παιδί δεν έχει. Τί να κάμη; Φορεί την κορώννα του στο κεφάλι, και πηγαίνει στα πόδια του ραφτόπουλου και «Στον Θεό και στα χέρια σου!» του κράζει! «Κάμε μου την χάρι να πάρης την κόρη μου. Κάμε μου την χάρι να γενής γαμβρός μου. Αλλά δείξε δα προήτερα και καμμιά παλληκαριά, δια να μην πέσω από την υπόληψί μου, ωσάν βασιλέας όπου είμαι».

Το ραφτόπουλο, του φαίνεται, πως έχει σκαλώσει στον λαιμό του κανένα στυφό μέσπιλο και δεν ημπορεί να καταπιή. Η αλήθεια όμως είναι ότι δεν έχει να καταπιή τίποτε, γιατί ως και το σάλιο του εξεράθη μέσ' στον λάρυγγά του. Τόσο πολύ εφοβήθηκε σαν είδε τον βασιλέα με την κορώννα!

Ο βασιλεύς με την κορώννα τού "παπαρίζει" τον ώμο, και το ρωτά να του ειπή και καλά: τί είναι άξιο το ραφτόπουλο να κάμη. Περιμένει δε με ενδόμυχον χαράν ν' ακούση, ότι ο επιδοξος γαμβρός του είναι

άξιος να καταιβάση κανένα ζωντανό λεοντάρι από τα βουνά, ή να σκοτώση κανένα δράκοντα, ή να κυριεύση κανένα βασίλειο.

Το ραφτόπουλο εις το μεταξύ επήρε θάρρος, αλλά δι' αυτό δεν έχασε και τον νου του να πα να "πετσοκόβεται" με τα θηρία δια να γείνη γαμβρός της Μεγαλειότητός του. Το ραφτόπουλο είναι εν γένει ειρηνικός άνθρωπος. Και επειδή τα καταφέρει καλλίτερα όταν ψάλλη, παρά όταν ομιλή, αποκρίνεται προς τον βασιλέα τραγουδιστά τραγουδιστά και του λέγει, πως είναι άξιο και δυνατό —

να ράψη τα νυφιάτικα χωρίς ραφή και ράμμα».

«Καλά, βρε άτιμε!» βάλλει με το νου του ο βασιλεύς ο οποίος δεν συγκινείται πολύ πολύ από τραγούδια. «Θα σου δείξω εγώ πώς ξεμυαλίζεις το παιδί μου, αφού δεν έχεις ενός λεπτού παλληκαριά μέσ' τα στήθη σου!» Έπειτα βλέπει το ραφτόπουλο με κάτι άσχημεις ματιαίς, και — «Πολύ καλά, του λέγει, κυρ γαμβρέ! Ράψε μου λοιπόν σαράντα φορεσιαίς νυφιάτικαις, καθώς ταιριάζουν εις μίαν βασιλοπούλαν και πρόσεξε να μην τύχη και διακρίνω καμμίαν ραφήν, και καμμίαν κλωστήν πουθενά! Φρόντισε όμως να τας έχης ετοιμούς αύριον πρωί πρωί, πριν εβγή ο ήλιος, γιατί αλλοιώς — Σου κόβω το κεφάλι!».

Και ο βασιλεύς με την κορώνα δεν χορατεύει αυτήν την στιγμήν. Το έχει πάρει απόφασιν ο φιλόδοξος άνθρωπος, να σκοτώση το ραφτόπουλο για να δώση την κόρη του εις κανένα μεγαλοσιάνο!

Κατ' ευτυχίαν το ραφτόπουλο έχει σίγουρη την δουλειά του και δεν σκοτίζεται πολύ πολύ. Διότι είναι — άλλοι μεν λέγουν υιός, άλλοι δε λέγουν εγγονός της Νεράιδας. Και έχει μίαν δακτυλήθραν με πάτο, την οποίαν ποτέ δεν αφαιρεί από το δάκτυλόν του.

Όλην εκείνην την εσπέραν τρώγει και πίνει και διασκεδάζει. Επάνω εις τα μεσάνυκτα που κοιμούνται ο "μάστορης" και οι "καλφάδες", εβγάλλει την δακτυλήθραν από το δάκτυλόν του, παίρνει μίαν χρυσήν τρίχαν που έχει αυτού μέσα φυλαγμένην, και καίει την ακρίτσα της εις την φλόγαν του λυχναρίου. Εκεί παρουσιάζεται εμπρός του η χρυσόμαλλη Νεράιδα...

— Τί στενοχωρία έχεις, αγάπη μου;

— Το και το, αποκρίνεται το ραφτόπουλο, λέγοντας την ιστορία.

Η χρυσόμαλλη Νεράιδα, που του έχει τάξει να το γλυτώνη οσάκις κινδυνεύει, χτυπά τα λευκά της χεράκια τρεις φορές, και —διες εσύ!— Σαράντα λευκονδυμένα Νεραϊδόπουλα, τώνα ευμορφότερο απ'

το άλλο, με κάτι γλυκά τραγούδια, με κάτι μαργιόλικα λυγίσματα εις τον αέρα, θέτουν κάθε μία εμπρός εις το ραφτάκι τα πολυτιμότερα υφάσματα της οικουμένης.

Το ραφτόπουλο κόφτει και η νεράιδες ράφτουν· και ράφτουν και τραγουδούν και αστείζονται και πειράζουν το ραφτόπουλο καμμιά φορά τόσον ερωτότροπα, τόσον γαργαλιστικά, που αν δεν ήτον η μητέρα τους εκεί κοντά, θα του έπαιρναν τον νου του χωρίς άλλο. Μα η χρυσόμαλλη Νεράιδα ταις προσέχει, ταις οδηγεί και ταις παρακινεί, και τελειώνουν τα νυφιάτικα, πριν ή λαλήσ' ο πετεινός, πριν έβγ' ο ήλιος.

Μόλις προφθάνουν να φύγουν οι Νεράιδες, νά και ο βασιλέας που εμβαίνει με την κορώνα στο κεφάλι και με τους δημίους καταπόδι του: Έρχεται να σφάξη το ραφτόπουλο! Αλλά εκεί που εμβαίνει βλέπει ταις σαράντα νυφιάτικαις φορεσιαίς κρεμασμέναις εις το σχοινί χωρίς ραφή και ράμμα, και θαμβώνονται τα μάτια του: Το χρυσάφι και το μαργαριτάρι, που έχουν επάνω κεντημένο, αξίζει όλο του το ψωροβασίλειο!

Ο βασιλεύς με την κορώνα δαγκάνει τα χείλη του. Παίρνει το ραφτόπουλο από το χέρι, το πηγαίνει στο παλάτι και του δίδει την κόρην του, και τελειώνει η ιστορία. —

Ταύτα πάντα μοι τα διηγείτο ο πάππος μου, και μοι τα διηγείτο ωσάν να είχαν συμβή χθες ακόμη, ωσάν να συνέβαινον ανά πάσαν στιγμήν εις τον κόσμον. Ενθυμούμαι δ' έτι και σήμερα με πόσην παιδικήν υπερηφάνειαν εισήλθον πρώτην φοράν εις την πόλιν ως νεοσύλλεκτος του "εσναφίου" των ραπτών, αναλογιζόμενος, ότι μετά τινας ημέρας θα εξήλαυνον εκ της δι' ης επεζοπόρουν τώρα πύλης, εν θριάμβω συνοδεύων την ωραιότεραν βασιλοπούλαν εις το χωρίον μου. Και τούτο μοι το υπέδειξεν ο παππούς. Και επειδή ο παππούς ήτο δι' εμέ ο πλέον κοσμογυρισμένος και κοσμομαθής άνθρωπος, επίστευον τους λόγους του μέχρι κεραίας.

Εν τούτοις είχαν παρέλθει αρκετοί μήνες από της αφίξεώς μας και τίποτ' ακόμη δεν κατωρθώθη. Είναι αληθές ότι ο μάστορής μου ήτον αρχιρράπτης της Βαλιδέ-Σουλτάνας, και επειδή ενώ ήμην ο μικρότερος των συμμαθητών μου, με έστελλε τακτικά εις το παρά τον Βόσπορον παλάτιον αυτής πότε φέροντα μέγαν "μπόγον" επί κεφαλής, πότε δε υπό μάλης την μεταξίνην και χρυσόκροσσον "σακκούλαν", με τα κατάστιχά του εν αυτή. Πολλάκις λοιπόν διήλθον δια πολυτελών στοών, και δια σκιερών διόδων εισέδυσσα εις τους μαγικούς και μυροβόλους "δαερέδες" του χαρεμίου της Βαλιδέ-Σουλτάνας. Αλλά αι υπάρξεις, προς ας ηρχόμην εις σχέσεις εν αυτώ ήσαν κυρίως οι μαύροι ευνούχοι, με το πλατύτατον αυτών στόμα, με τους μεγάλους οδόντας απαισίως λευκάζοντας μεταξύ των χονδροειδών χειλέων των, και με κάτι άγρια βλέμματα, που με έκαμναν να τρέμω από την φρίκην μου. Ενίστε ήθελον — οι βασιλοπούλαις αναμφιβόλως— να εκφράσουν ιδιαίτεραν τινά ευαρέσκειαν προς το ραφτόπουλό των. Τότε ο πλέον φοβερός μαύρος έπιανε το πλέον φοβερό "καμτσίκι", ένευε προς εμέ και έμβαιεν εμπρός. Εγώ τον ηκολούθουν, με το βλέμμα επί του εδάφου. Ένας δεύτερος μαύρος με ένα δεύτερο "καμτσίκι" με ηκολούθει κατά πόδας. Τοιουτοτρόπως, μεταξύ των δύο εκείνων δημίων, προεχώρουν εις τα ενδοτέρω

του χαρεμίου, εν τω οποίω όμως δεν έβλεπον τίποτε άλλο, πλην του εδάφους, πού μεν στιλπνού όπως αι άρισται των χορών αίθουσαι, πού δε κεκαλυμμένου υπό βαρυτίμων ταπήτων.

Αλλ' εάν δεν έβλεπον, ήκουον τουλάχιστον. Ήκουον γυναικείας φωνάς και γέλωτας και αστειίσμούς βαναύσους και ύβρεις ασέμνους απευθυνομένας προς τον προ εμού βαδίζοντα "Κισλαραγάν", ο οποίος εφώναζε πάσαις δυνάμεσι να κρυβώσι φεύγουσαι κατά την προσέγγισίν μου αι αμφίπολοι και οδαλίσκαί της Σουλτάνας, τύπτων ανηλεώς δια της μάστιγός του τας τολμώσας να παρακύψωσιν όπισθεν των θυρών και των παραπετασμάτων όπως ίδωσι τόσον πλησίον των ένα αρσενικόν άνθρωπον. Ο μετ' εμέ ακολουθών Αιθίοψ τούτο μεν με προεφύλαττεν από του να γείνω ανάρπαστος υπό των όπισθεν λαθραίως και αφορητή ακολουθουσών, τούτο δε με παραμόνευε μη τολμήσω και υψώσω τους οφθαλμούς από του εδάφους και βεβηλώσω δια του "γκιαουρικού" μου βλέμματος τα ιερά θύματα τα προωρισμένα να θυσιασθώσι ποτε εις στιγμιαίαν τινά ιδιοτροπίαν του μεγάλου των Κυρίου.

Εν τω μέσω τοιούτων συγκινήσεων έφθανον τέλος εις τον προς ον όρον.

Αλλ' εκεί, εις το τελευταίον δωμάτιον, εν ώ με άφινον οι μαύροι κλείοντες όπισθεν μου την θύραν, τί νομίζετε ότι μ' επερίμενε; Καμμία ροδανθής, ξανθόκομος βασιλοπούλα ετοιμή να πετάξη από την χαράν της — εις την αγκάλην μου; Τίποτε, απολύτως τίποτε, εντός του δωματίου. Εντός του τοίχου όμως, δι' ού το δωμάτιον τούτο συνεκοινώνει προς άλλο, μ' επερίμενε να τον θωπεύσω, παπαρίζων αυτόν, ωσάν να ήτο η ερωμένη μου, σανίδινος κύλινδρος, κατεσκευασμένος ούτως, ώστε να περιστρέφεται εν τη θέσει του περί κάθετον άξονα, χωρίς να σε αφήνη να ιδής εκ των πλαγίων εις το παρακείμενον δωμάτιον. Μόλις τον εθώπευον, ως ανωτέρω, και μία λεπτή πολύ λεπτή φωνή ηκούετο έσωθεν:

— Ήλθες, αρνί μου;

— Μάλιστα, "Σουλτανήμ".

Ο σανίδινος κύλινδρος εστρέφετο περί εαυτόν, παρουσιάζων τώρα προς εμέ εις το αντίθετον μέρος του μικράν θυρίδα, ήτις τον έκαμνε να φαίνεται, ως ερμάριον. "Πατσουλή", μόσχος, άμβρα και όλα των Ινδιών τα αρώματα εμοσχοβόλουν όπισθεν της θυρίδος εκείνης. Βεβαίως θα ήτον αυτού μέσα η βασιλοπούλα μου! — Ήνοιγον την θύραν εναγωνίως και εντός του περιστρεφόμενου τούτου μικρού ερμαρίου με υπεδέχετο μυροβόλον και ορεκτικόν κανένα "μοχαλεμπί", κανένα "μπουρέκι", ή "μπακλαβάζ" ή άλλο τι γλυκύτατον πράγμα από εκείνα, τα οποία δεν έχουν μεν γλώσσαν, αισθάνεσαι όμως άμα τα ιδής, ότι σοι λέγουν επανειλημμένως «φάγε με». Τούθ' όπερ και έπραττον εγώ, εννοείται, χωρίς πολλών διατυπώσεων.

Μίαν ημέραν μόλις ετελείωσα την ευχάριστον ταύτην ενασχόλησίν μου, και η λεπτή εκείνη φωνή με ερωτά εάν θέλω και άλλο τίποτε καλλίτερο.

— Όχι, Σουλτανήμ, άλλο τίποτε καλλίτερο από σένα δεν θέλω.

— "Αφερήμ", αρνί μου! Μεγάλος είσαι, μεγάλος;

Ετοιμαζόμενη να της είπω ότι είμαι τόσοσ, ώστε ειμπορούσα να έμβω εις το ερμαράκι εκείνο, να κλείσω την θυρίδα, να δώσω ένα γύρον εις τον κύλινδρον και να ευρεθώ ωσάν "μπουρέκι" εμπρός εις τους οφθαλμούς της. Αλλά ο μαύρος ευνούχος, ο οποίος εις το μεταξύ είχεν εισέλθει χωρίς να τον εννοήσω, εξεστόμισεν ύπερθεν της κεφαλής μου άσεμνον ύβριν, αποπνίξας την φωνήν εις τον λάρυγγά μου.

Η καϋμένη μου η βασιλοπούλα έπρεπε να λάβη την απάντησιν από το άγριον, το φοβερόν του στόμα!

— Μεγάλος, ε; χα, χα, χα! έκραξεν ο Κισλάρ αγάς γελών σαρδώνιον γέλωτα.

Είναι τόσο μικρός ακόμα, που για να τον κρεμάσω αψηλά, στα μάτια σου, επαράγγειλα καινούριο σκαμνί να πατήση πάνω.

Έπειτα μοι ένευσε να τον ακολουθήσω...

Τώρα, εάν συνέβαινε να έχη η Βαλιδέ-Σουλτάνα, όπως άλλοτε βασιλείς τινες της Ασίας, εις κάθε θύραν του παλατίου της ένα σοφόν γραμματέα, διατεταγμένον να εκθέτη εις λιπαρότατον ύφος λόγου παν ό,τι συνέβαινε περί εαυτόν, δεν αμφιβάλλω, ότι έκαστος αυτών ανεξαιρέτως θα εσημείωνεν εις το χρονικόν του, ότι εγώ και κατ' εκείνην την ημέραν εξήλθον εκ του χαρεμίου, όπως πάντοτε, με τον ένα ευνούχον εμπρός, εκσοβούντα τας οδαλίσκας μακράν της όψεώς μου, με τον έτερον ευνούχον κατόπιν, αμυνόμενον τας όπισθεν προσπαθούσας να με σύρωσιν από του φορέματος. Εγώ όμως διαβεβαιώ, ότι αφ' ης στιγμής ο φοβερός εκείνος "αράπης" είπεν, ότι παρήγγειλε "καινούριο σκαμνί" δια να με κρεμάση, απ' εκείνης της στιγμής το έδαφος του δωματίου, εν ώ ευρισκόμην, υπεχώρησεν αίφνης υπό τους πόδας μου και εγώ κατεκρημνίσθην εις άσφοπον σκοτεινόν χάος με τον ίλιγγα της κεφαλής, με την λιποθυμίαν της καρδιάς, ην αισθανόμεθα ονειρευόμενοι ότι πίπτομεν από αμετρήτου ύψους αποτόμου βραχώματος ίνα διεκφύγωμεν τον επαπειλούντα την ζωήν ημών κίνδυνον εκ μέρους τερατώδους τινός καταδιώκτου.

Πώς ευρέθην πάλιν εις το εργαστήριόν μας, περί τούτου αδυνατώ να δώσω ακριβείς πληροφορίας. Τινές των συμμαθητών μου έλεγον, ότι έχασα τον δρόμον από την φοβέραν μου, τινές, ότι έχασα και το μυαλό μου. Εγώ τους άφίνα να αστείζωνται. Μόνον όταν εσηκώθησαν οι προ εμού κομίσαντες και αυτοί "μπόγους" εις το παλάτι, και ήρχισαν να φλυαρούν πως τάχα και αυτοί έφαγαν γλυκίσματα από το στρογγυλόν, το περί τον άξονά του κινητόν εκείνο ερμάριον, και ότι το δωματίον μεθ' ού συνεκοινώνει στρεφόμενον δεν ήτο η αίθουσα ή ο κοιτών της βασιλοπούλας, αλλά το "κελári" του χαρεμίου, και ότι η γλυκεία, η πολύ γλυκεία εκείνη φωνή, δεν ήτο της αγάπης μου της βασιλοπούλας, αλλά του γηραλεωτάτου ευνούχου του παλατίου — μόνον τότε κατεξανέστη το αίσθημα της φιλοτιμίας μου και εμάλωσα με όλους, και περιήλθον εις τοιαύτην προς αυτούς διάστασιν ώστε ούτε τους ωμίλησα καν έκτοτε.

Ότι δεν εξαναπάτησα εις το χαρέμι εννοείται αφ' εαυτού. Διότι όσον και αν εθλιβόμην, αναλογιζόμενος, ότι η βασιλοπούλα μου τήκεται όπισθεν του στρογγυλού ερμαρίου παρά τας όχθας του Βοσπόρου, άλλο τόσοσ δεν εκαταλάμβανα, διατί δεν έστελνε τέλος πάντων τον πατέρα να με ζητήση δια σύζυγόν της, όπως έκαμαν όλαις οι βασιλοπούλαις που εγνώρισεν ο πάππος μου.

Μετά την Θλιβεράν εκείνην απογοήτευσιν, η αηδής και ανιαρά μονοτονία του πρακτικού βίου, αι δυσχέραι του αρχαρίου περί τα στοιχεία της τέχνης, μοι εφαινοντο δύο και τρεις φορές βαρύτεραι. Υπό το βάρος αυτών ήρχισα να καχεκτώ και να μαραίνωμαι καθειργμένος εκεί, εντός του Τσαρσίου της Σταμπούλ όπισθεν των σιδηρών πυλών του Κεμπετσή-Χανίου, προς τους μολυβδοσκεπέεις του οποίου θόλους ανέπεμπον ο δυστυχής τώρα ουχί πλέον θελκτικούς ήχους ερωτικών ασμάτων αλλά τους κλαυθμούς και οδυρμούς παιδικής, καρδιοβόρου νοσταλγίας!

Προ πάντων ήρχισα ν' απεχθάνωμαι τον μάστορή μου, μικρόσωμον, καχεκτικόν γερόντιον, το οποίον, ενώ συνώδευε δια των γελοίων κινήσεων της νωδής του σιαγόνος τα τραγανά μασσήματα του φαλιδίου του, του αδηφάγου, δεν έπαυεν επιτηρών με ύπερθεν των μεγάλων και στρογγυλών αυτού διόπτρων μη τυχόν εκτεινώ ολίγον τον μαργωμένον πόδα, ή ορθώσω επί μικρόν την κατάκοπον σπονδυλικήν μου στήλην.

Μίαν ημέραν είτε εξ αδυναμίας, είτε εκ πείσματος, επέμενον παραβαίνων τον ιερόν τούτον κανόνα ραπτικής ευπρεπείας τόσοσ συνεχώς, ώστε έσχον την τιμήν να γνωρισθώ τότε πρώτον και με την "βουβήν μαστόρισσαν", δηλαδή την παρά το πλευρόν του μαστόρου μου κειμένην πήχην. Αυτό εξήψε την αγανάκτησίν μου μέχρις ασεβείας. Διότι ενθυμούμαι πολύ καλά, ότι κατά το ενδόμυχον εκείνο πείσμα μου ήρχισα να μεψιμοιρώ και να ελέγχω πικρότατα αυτόν τον Θεόν, διότι έσχε την πρωτοβουλίαν να ράψη ιδίαις χερσίν τον περίφημον εκείνον δερμάτινον χιτώνα περί την γυμνότητα της Εύας και να δώση τοιουτοτρόπως αρχήν και γένεσιν εις το των ραπτών επάγγελμα. Εάν ήμην εγώ Θεός, έλεγον κατ' εμαυτόν, θα την άφίνα την Εύα μου καθώς την είχα πλάσει. Τί θα μ' έβλαπτεν τάχατες η καυμένη, γυμνή καθώς ήτο; Θαρρώ μάλιστα, πως θα ήτο και ωραιότερα. Έπειτα, ενόσω είχε την γυναίκα εις τον Παράδεισον, ήγουν εις το σπίτι του ο "μαστρο-Θεός", την άφινε γυμνήν· όταν όμως απεφάσισε να την φορτώση δια παντός εις τον "γιακάν" του δυστυχούς Αδάμ, να την εβγάλη εις τον κόσμον, τότε την επροίκισε και μ' ένα στολίδι. Δεν βλέπεις τί κακόν έχει κάμει; Ίδρυσε με τα ίδια του χέρια το κακοδαιμονέστατον "εσνάφι" των ραπτών, καταδικάσας με να κάθημαι εδώ σταυροποδητός και εσκυμμένος από πρωΐας μέχρι βαθυτάτης νυκτός, και ίδρυσε την κακίστην συνήθειαν, να προικίζουν οι πατέρες τας θυγατέρας των, όχι μ' εσωτερικός αρετάς, ενόσω τας έχουν εις τους οίκους των, αλλά μ' εξωτερικήν πολυτέλειαν, όταν τας φορτώνουν εις την ράχην των γαμβρών των.

Τας τελευταίας ταύτας σχολαστικότητας, είμαι βέβαιος ότι ήθελον τας διατυπώσει αφελέστερον τότε, εάν γνωστή τις φωνή δεν εκάλει κάτωθεν το όνομά μου, διακόψασα αίφνης το ρεύμα των ελεγειακών μου σκέψεων, πριν ή λάβωσι τελειωτικώς την λογικήν αυτών διατύπωσιν.

Μ' όλας τας επανειλημμένας νουθεσίας, τας αναγγελλούσας μοι εκ μέρους της μητρός, ότι η τέχνη είναι χρυσούν βραχιόλιον, το οποίον ώφειλον να κατακτήσω αντί πάσης θυσίας —ότι η πέτρα που κυλά δεν κάμνει δια θεμέλιον, και τα τοιαύτα— εγώ επέμενον μηνύων (τότε δεν ήξευρον ακόμη να γράφω) και παρακαλών αυτήν να με ανακαλέση ή να με βάλη να μάθω ανθρωπινωτέραν τινά τέχνην. Και δεν είχαν μεν πολλάς πιθανότητας επιτυχίας, ήλπιζον όμως ν' απαλλαγώ καν από τον μάστορην εκείνον, δια να αναπνεύσω τον εκτός του "Τσαρσίου" και των "χανίων" καθαρότερον, ελεύθερον αέρα. Προ πάντων είχαν κρυφήν επιθυμίαν να στοιχήσω εις τον αρχιρράπτην, του εν Ντολμά-μπαχτσέ σουλτανικού

χαρεμίου, ο οποίος κατώκει εις την ασιατικήν του Βοσπόρου όχθην, απέναντι του ανωτέρου παλατίου. Εκεί, εσκεπτόμην κατ' εμαυτόν, θα με ακούουν οι βασιλοπούλαις, όταν τραγουδώ, και ή θα εμβαίνουν εις τον "πιαντέ" να έρχωνται, ή θα με γνεύουν από το παράθυρον να πηγαίνω κολυμβώντας να τας ευρίσκω. — Βλέπετε, με όλα τα παθήματά μου, την βασιλοπούλαν δεν την έβγαλα ακόμη από το κεφάλι· και τούτο, διότι, ως είπον, είχαν απόλυτον εμπιστοσύνην εις τους λόγους του παππού. Αυτός ήτο δι' εμέ ο πλέον κοσμογυρισμένος, ο πλέον πολύπειρος άνθρωπος. Και εάν δεν έβαζα καμμίαν βασιλοπούλα εις το χέρι εδώ, εντός της Πόλεως, ο παππούς θα με ωδήγει επί τέλους, πού ευρίσκονται αι βασιλοπούλαις, πού ερωτεύονται τόσο εύκολα με τα ραφτάκια. Διότι, δεν είναι δυνατόν, ο παππούς πρέπει να ταις είδε, πρέπει να ταις ηξεύρη· ίσως ίσως και θα ερωτεύθηκε ο ίδιος με καμμίαν, αν και δεν ήτο ο καυμένος ούτε ράπτης, ούτε τραγουδιστής περίφημος.

Όταν λοιπόν ήκουσα την φωνήν εκείνην να καλή το όνομά μου, εσκίρτησα εξ αγαλλιάσεως, διότι ήτον η φωνή του Θύμιου, του υπηρέτου του παππού μου.

Το δωμάτιον, εν ώ ειργαζόμεθα, ήτο "τζαμεκιάνιον", τούτέστι μικρόν ανώγειον εκτισμένον, ως φωλεά χελιδόνος, υψηλά μεταξύ δύο θολοσκεπών ασίδων, εις ας απολήγουν αι περί την κεντρικήν αυλήν των χανίων λιθόκτιστοι στοαί. Εις το ανώγειον τούτο ανέβαινε τις από της στοάς δια στενής κλίμακος στηριζομένης κατά το άνω άκρον εις αυτό το δάπεδον, εφ' ου και εκαθήμεθα εργαζόμενοι. Μόλις λοιπόν παρήλθε μία στιγμή, αφ' ης ήκουσα το όνομά μου, και, όπισθεν των σαθρών κιγκλίδων της κλίμακος ταύτης προέβαλε πρώτα πρώτα η κεφαλή του αναβαίνοντος Θύμιου. Το προαίσθημά μου επηλήθευσεν, οι σοβαροί του Θύμιου οφθαλμοί ανεζήτουν τινά μεταξύ των συμμαθητών μου. Δεν επερίμενα να με καλέση· δεν επερίμενα ν' αναβή την κλίμακα ολόκληρος, όπως πεισθώ, ότι δεν με απατώσιν αι αισθήσεις μου. Ετινάχθην από της θέσεώς μου ως αιχμάλωτον πτηνόν, το οποίον ευρίσκει απροσδοκήτως ανοικτήν την θύραν του κλωβίου του.

— «Ο παππούς παλεύει με τον άγγελο! είπεν ο Θύμιος, ενώ ανέβαινε ακόμη και χωρίς τινος εισαγωγικής διατυπώσεως. Ο παππούς ψυχομαχά και σε γυρεύει· έλα, πάμε γρήγορα. Γιατί, διες, αν δεν προφθάξης, θ' αποθάνη και θα μείνουν ανοικτά τα μάτια του».

Και στηριχθείς επί του "κεφαλοσκάλου" ο Θύμιος έδωκεν εις τους λόγους του μίαν πρόσθετον βαρύτητα, νεύσας προς εμέ, ως άνθρωπος όστις δεν είχε καιρόν να περιμένη.

Δεν ηξεύρω εάν ήτον ο τόνος της φωνής, το σοβαρόν του βλέμματος, ή το περιεχόμενον των λόγων του το συντελέσαν περισσότερον εις την ταραχήν μου. Ενθυμούμαι μόνον, ότι πολλήν ώραν αφού εισιώπησεν ο Θύμιος, εγώ ιστάμην ακόμη ακίνητος και ενεός, εις ην θέσιν ευρέθην καθ' ην στιγμήν επρόφερε τας πρώτας του λέξεις, και, ενθυμούμαι ότι υπό την επήρειαν αυτών αλλεπάλληλοι ριγηλαί φρικιάσεις εκλόμισαν τα νεύρα μου.

Ο παππούς παλεύει με τον άγγελο! — Αυτό βεβαίως δεν ήτο καλή δουλειά. Αλλ' ο παππούς γυρεύει και μένα — Αυτό ήτον ακόμη χειρότερο! Αυτό θα ειπή πως ο παππούς μοναχός του δεν ειμπορεί να τα βγάλη πέρα με τον άγγελο και με καλεί να τον βοηθήσω!

Η παιδική αυτή σκέψις μοι επήλθε, διότι άλλοτε εσυνήθιζον να παλαίω με τον παππούν, αναρριχώμενος επί της ράχεως και των υψηλών αυτού ώμων προ πάντων οσάκις τον κατελάμβανον καθήμενον επί του "μεντερίου" του παρά την εστίαν. Ο παππούς κατά τους θορυβώδεις εκείνους αγώνας εκηρύττετο πάντοτε ηττημένος και πάντοτε με ανεγνώριζεν ως ισχυρότερον, συνιστών με εις τους παρατυγχάνοντας επισήμως, ως τον "πεχληβάνην" του, δηλαδή τον εξ επαγγέλματος παλαιστήν, ον οι πασσάδες τρέφουν συνήθως έτοιμον να παλαίση προς τον όστις ήθελε καυχηθή, ότι είναι ο δυνατότερος της χώρας και, ή να τον καταβάλη, ή να υποχωρήση εις τον νικητήν την θέσιν του. Αφού λοιπόν μετά τσοσούτου κόμπου έφερον άλλοτε τον τίτλον εκείνον, μοι εφάνη πολύ φυσικόν, εάν ο παππούς, μη ηξεύρων τώρα πώς να "ξεκάμη" μόνος του με τον άγγελον, προσεκάλει εμέ τον "πεχληβάνην" του δια να τον βοηθήσω να βροντήξη τον αντίπαλόν του χαμαί, δια ν' αναλάβω, ίσως ίσως ενώ αυτός τον φοβερόν εκείνον αγώνα περί ζωής και θανάτου!...

Και πώς θα το καταφέρω; Και πού θα παλαίσω με τον άγγελον; επάνω εις το μεντέρι του παππού, ή μέσ' στο μαρμαρόστρωτο τ' αλώνι;

Όχι, όχι, όχι! Φοβούμαι! Δεν βαστώ!

Και συνεκρούοντο τα γόνατά μου εκ τρόμου, και έκλινον να καθήσω επιστραφείς εις την θέσιν μου. Αλλ' εκεί εσυλλογίσθην εξάιφνης, ότι αυτή ήτον η μόνη ευνοϊκή περίστασις, όχι μόνον ν' απαλλαγώ από τας χείρας του μαστόρου μου, αλλά και να προφθάσω, ενόσω ήτο ακόμη καιρός, να ερωτήσω τον παππού, εις ποίον μέρος του κόσμου συνήντησε τας βασιλοπούλας, περί ων ωμίλει, ωσάν να έφαγε και έπιε και εκουβέντιασε μαζί των.

Αλλ' ο μάστορης; Να ιδούμεν τί λέγει και ο μάστορης! Θα με αφήση άρα γε να υπάγω; Καλέ, αυτός προ μιας ώρας μάς διεβεβαίον, ότι όλοι οι μαθηταί είμεθα αναπαλλοτρίωτα κτήματά του, και τώρα θα με αφήση να του ξεφύγω; Ω, συμφορά μου! Αυτό έπρεπε να σκεφθώ πρώτα πρώτα!

Ο μάστορης, αφ' ης στιγμής ανήλθεν ο Θύμιος εις το δωμάτιόν μας, αφήκε το ψαλίδιον αυτού μετά κρότου επί του προ αυτού "τεζιαχίου" και υψώσας τας μεγάλας αυτού διόπτρας από των οφθαλμών επί του ρυτιδωμένου μετώπου του, εστήριξε τας χείρας προκλητικώς επί των λαγόνων και διετέλει εξακοντίζων απειλητικώτατα βλέμματα κατά του τολμήσαντος να εισχωρήση ούτως εις το τυραννοκρατικόν αυτού βασίλειον, χωρίς τινος προηγουμένης διατυπώσεως. Οι συμμαθηταί μου ήσαν πάντες συγκεκινημένοι, ουδείς όμως ετόλμησε να κινηθή, ή ν' ανακύψη. Ταύτα πάντα ήσαν κακοί οιωνοί: Βεβαίως δεν θα με αφήση ν' αναχωρήσω.

— Ο παππούς του παλεύει με τον άγγελο! είπεν ο Θύμιος τώρα προς αυτόν κρεμών έτι μάλλον τα καταίβασμένα του "μούτρα" — Ο παππούς του μας αφίνει χρόνια, κ' εγύρευε να διη το παιδί — Ξέρεις, είναι η υστερινή του θέλησι.

Ο μάστορης, του οποίου η οργή εφαινετο εις το έπακρον κορυφωμένη, ήνοιγεν ήδη τα σπασμωδικώς κινούμενα χείλη δια να βλασφημήση, ως εσυνείθιζε κατά τας βιαίας εκρήξεις του θυμού του. Αλλ' η τελευταία φράσις του Θύμιου, προφερθείσα μετά τινος μυστηριώδους ευλαβείας και με παρηλλαγμένον

τόνον φωνής, ενήργησεν ως μαγία επί του σκληρού, του απανθρώπου εκείνου γέροντος. Το εξημμένον αυτού πρόσωπον ημέρωσεν ευθύς, το προκλητικόν του σώματος παράστημα κατέπεσεν εν ακαιρεί, και, μετ' αγαθότητος, ην πρώτην φοράν έβλεπα παρ' αυτώ, έτινε προς εμέ την χείρα του να την ασπασθώ. Τούτο ήτο άδεια προς αναχώρησίν μου.

Η σύγχυσις και η απειρία με έκαμαν να πιστεύσω εκείνην την στιγμήν ότι ο Θύμιος, όπως ήξευρε να δαμάξη τους ατιθάσσους του πάππου μου τούρους δια της στεντορείας φωνής και των χαλυβδίνων χειρών του, ούτως είχε την μυστηριώδη δύναμιν να επάδη μακρόθεν εξημερών την Θηριωδιάν του αγριωτέρου μαστόρου. Εξ όσων όμως συμπεραίνω σήμερα την απροσδόκητον εκείνην μεταβολήν προεκάλεσεν η κοινή οφειλομένη προς τους αποθνήσκοντας Θρησκευτική ευλάβεια.

Είναι αληθώς θαυμαστή η προθυμότης και η ευσέβεια, μεθ' ης και ο δυστροπώτερος των ανθρώπων υπακούει παρ' ημίν εις την τελευταίαν επιθυμίαν των αποθνησκόντων. Δεν ηξεύρω εάν πιστεύεται, ότι οι μη συντείναντες προς εκπλήρωσιν αυτής προκαλούσιν εφ' εαυτών των την του ουρανού δυσμένειαν. Ίσως —κατά την φιλοσοφικωτάτην ηθικήν του λαού— αποφεύγει έκαστος να πράξη ό,τι δεν επιθυμεί να συμβή εις αυτόν. Το βέβαιον είναι, ότι η αποδημούσα ψυχή εφ' όσον έχει ακόμη επιθυμίαν τινά ανεκπλήρωτον, δεν δύναται ν' αποσπασθή του ξένου πλέον αυτή σώματος και αναχωρήση, αλλά τριγυρίζει γογγύζουσα και παραπονουμένη επί των χειλέων του ψυχορραγούντος· φρικτόν δε θεωρείται και στιγματίζεται ως ασέβεια, εάν οι συγγενείς και οικείοι δεν σπεύδουν να πράξωσι παν το επ' αυτοίς, όπως ετοιμάσωσιν ήσυχον και ευχαριστημένην την αναχώρησιν της ψυχής από ένα κόσμον, εις τον οποίον δεν ανήκει μεν πλέον, μετά του οποίου όμως την συνδέει ακόμη η τελευταία της επιθυμία. Εκ της εκφράσεως μάλιστα, ην λαμβάνει το πρόσωπον του νεκρού, αφού εκπνεύση, δύναται ν' αποφανθή τις αλανθάστως, εάν τούτο εγένετο ή όχι.

Εκ τούτου συμβαίνει, να λαμβάνωσι χώραν παρά την κλίνην των θανατιώντων σκηναί συγκινητικώταται, σπαραξικάρδιοι ενίοτε. Εδώ ο άσωτος υιός, η απερίσκεπτος κόρη, ην η ελαφρά διαγωγή εξοργίσασα τον αυστηρόν πατέρα, απέκλεισεν αυτούς από της ολομελείας του οίκου, συνιστώνται υπό της ολιγοδρανούς πλέον μητρός των εις την επιείκειαν του πατρός, όστις ολολύζων τοίς ανοίγει πάλιν φιλοστόργως τας αγκάλας, εν μέσω των θαλερών δακρύων των παρισταμένων. Εδώ η ανέκαθεν μισητοτάτη παρά τοις Έλλησι μητριούδι εμπιστευομένη παρά του ψυχορραγούντος πατρός εις την στοργήν του εκ της προτέρας συζύγου τέκνου του, ευρίσκει παρ' αυτώ την θερμότεραν, την μάλλον αφωσιωμένην περίθαλψιν. Εδώ συμβιβάζονται μακράι οικογενειακάι διχόνοιοι· εξαλείφονται ύπουλα μεταξύ αδελφών μιση· διαλύονται έχθραι και αυταί αι θανασιμώτεραι μεταξύ συγγενών και οικείων. Εδώ τέλος πάντων, τα μέλη της οικογενείας, μέχρι και αυτών των απωτάτων, συνέρχονται από των περάτων της χώρας επί το αυτό, ουχί εκ χαιρεκάκου, εξ ασεβούς προσδοκίας υλικής κληρονομίας, αλλά διότι αι ψυχαί αυτών συνδεδεμένοι υπό της φύσεως στενότερον προς την αποδημούσαν ύπαρξιν, έλκονται ορμεμφύτως να συναντηθώσιν έτι άπαξ μετ' αυτής, ενόσω ευρίσκεται ακόμη πλησίον των, εν των επιγειώ κόσμω, ν' ανταλλάξωσι μυστηριωδώς το τελευταίον πνευματικόν αυτών φίλημα. Διότι —ποίος δεν το βλέπει; Η ψυχή, η ανιπταμένη εν μέσω των ευχών και των ευλογιών των, υπάγει εκεί, όπου ευρίσκονται τα προαποθανόντα μέλη της οικογενείας. Ο αποχωρισμός λοιπόν ούτος ο μερικός, είναι γενική συνάντησις μετά των ψυχών εκείνων, είναι έμμεσος προς τους νεκρούς συγκοινωνία των

ζώντων. Η αποδημούσα ψυχή θα ευρεθή μετ' ολίγον εν τω μέσω των φιλάτων αυτών εις τας υπερκοσμίας χώρας, και θα περικυκλωθή υπ' αυτών ερωτωμένη, εάν είδε, και πώς είδε τους επί γης αγαπητούς των. Δεν πρέπει λοιπόν να λείπη από της κλίνης του αποθνήσκοντος οικείου ο μηών άμοιρος και της εσχάτης προς τους νεκρούς του ευσεβείας και στοργής. Εάν τις εκ των οικείων, ή ασθενών βαρέως, ή ευρισκόμενος πολύ μακράν εις τα ξένα, δεν εμπορεί να παρευρεθή κατά την τελευταίαν εκείνην συνάντησιν, οι παρόντες αποφεύγουσιν επιμελώς να κάμωσι μνειάν του ονόματός του, μη τυχόν ακούσας επιθυμήση ο ασθενής να τον ίδη. Διότι τότε, εάν ο ποθούμενος δεν προφθάση να έλθη, θα μείνουν οι οφθαλμοί του νεκρού ημίκλειστοι προσδοκώντας την άφιξίν του, και όταν ακόμη η εν αυτοίς ζωή προ πολλού απεσβέσθη.

Ιδού τί εννόει κυρίως ο Θύμιος λέγων προς εμέ ότι, εάν δεν προφθάξω, θ' αποθάνη ο παππούς, και θα μείνουν ανοικτά τα μάτια του.

Δια τούτο, όταν παρήλθεν η πρώτη εκείνη σύγχυσις μου, ότε, λαβών την άδειαν προς αναχώρησιν, εξήλαυνον, εκ του "Εδινέ-Καπουσού" της Κωνσταντινουπόλεως, όχι επί χρυσοχαλίνου "ατίου", αλλ' "οπισωκάπουλα" επί του αυτού μετά του Θύμιου καμηλούψους ίππου του παππού μου, και σφίγγων αμφοτέραις ταις χερσίν αντί της ξανθής βασιλοπούλας, ην έμελλον να οδηγήσω εις την καλύβην του πατρός μου, την ερυθράν του Θύμιου ζώνην, εκ φόβου μήπως ολισθήσας κατακρημνισθώ από των ισχυνοτάτων οπισθίων του ζώου —περί ουδενός εφρόντιζον, περί ουδενός ανησύχουν τόσον, όσον περί του μήπως δεν προφθάσωμεν εγκαίρως εις το χωρίον, και αποθάνη ο καυμένος ο παππούς, και απομείνουν ανοικτά τα μάτια του.

Ο μακροσκελέστατος εκείνος ίππος έτρεχεν όσον επέτρεπεν εις τα γηρατεία του το διπλούν αυτού φορτίον αφ' ενός, η ελεεινή των οδών κατάστασις αφ' ετέρου. Εν τούτοις ο δρόμος ον έπρεπε να διανύσωμεν ήτο μακρός και ο Θύμιος αφήκε τον παππούν, από της προχθές ήδη, ετοιμοθάνατον. Καθ' όλον αυτό το διάστημα ο παππούς δεν εμπορούσε βεβαίως ν' αντέχη παλαιών με τον άγγελον. Τα εννεήκοντα οκτώ χρονάκια του είχαν κυρτώσει προ πολλού ήδη το λεβέντικόν του ανάστημα. Βέβαια, βέβαια! Ο άγγελος θα μου τον εξαπλώση τον καυμένον χαμαί, πριν τον προφθάξω, και θ' αποθάνη ο παππούς και θα μείνουν ανοικτά τα μάτια του!

Ο Θύμιος, όστις δεν μοι απέτεινε τον λόγον, ει μη οσάκις ενθυμείτο να μ' ερωτήση εάν κάθημαι ακόμη εις τα οπίσθια του ίππου, φαίνεται ότι κατείχετο υπό των αυτών μετ' εμού σκέψεων, διότι δεν έπαυε μασιίζων τον ίππον δια να τρέχη όσον το δυνατόν ταχύτερον.

Υπό τοιαύτας περιστάσεις δεν ήτο απίθανον να ερωτήση μετ' ολίγον, χωρίς να υπάρχει πλέον κανείς επί των οπισθίων του ίππου να τω απαντήση. Ο Θύμιος το υπωπτεύθη εγκαίρως κατ' ευτυχίαν. Εξεζώσθη λοιπόν έν μέρος της πολυγύρου ερυθράς του ζώνης και το ετύλιξε δύο τρεις φορές περί εμέ και περί την μέσην του συγχρόνως. Τοιουτοτρόπως προσηρητημένος πλέον ασφαλώς εις αυτόν, ως εάν ήμην κανέν άψυχον παράρτημα, εξ όσων φέρουν οι χωρικοί συνήθως εσφιγμένα περί την ζώνην των, εξηκολούθησα το φανταστικόν εκείνο ταξειδίον, του οποίου τας εντυπώσεις ποτέ δεν ελησμόνησα.

Ήτο φθινόπωρον και ήρχιζεν ήδη να καλονυκτώνη· ψυχροί πλέον οι άνεμοι εσύριζον δια των αραιών του δάσους δένδρων, ταράσσοντες τον ριγηλόν ύπνον των ημιγύμνων αυτών κλαδίων, αφ' ων, κλαυθμηρώς γογγύζοντα, εστροβιλίζοντο επί του εδάφους αναριθμητα φύλλα. Κατά τοιαύτας νύκτας, ή εκ διαλειμάτων όπισθεν θολερών συννέφων προφαίνουσα σελήνη, αυξάνουσα την αγρίαν μελαγχολίαν της Φύσεως δια των ωχρών, των "νεκροχλώμων" αυτής επιχρώσεων, αντί να παρηγορήση, πληροί την καρδίαν του οδοιπόρου αορίστων φόβων και επανειλημμένων φρικιάσεων. Την αγριότητα του ημετέρου ταξειδίου επήυξανεν η ανώματος ταχύτης, μεθ' ης ο υψηλός ημών ίππος παρήλαυεν έμπροσθεν των εκατέρωθεν της οδού αντικειμένων, πριν ή προφθάσω να διακρίνω τα αμφίβολά των σχήματα προς καθυσύχασιν της υπόπτου καρδίας μου. Η διαρκής και επίσημος σιγή του Θύμιου, το απρομελέτητον της οδοιπορίας, ο σκοπός, δι' ον αύτη εγένετο, ο τρόπος της φανταστικής εκείνης ιππασίας, εν η κατά μεν το ήμισυ εκρεμάμην από της ζώνης του Θύμιου κατά δε το ήμισυ ελικνιζόμενη επί των οπισθίων του ίππου — ταύτα πάντα ενώ εκράτουν την παιδικήν μου καρδίαν εν διαρκή ανησυχίαν, εξήπτον την φαντασίαν μου μέχρι παραισθησίας.

Δεν νομίζω να ητένισα κατά την νύκτα εκείνην παραδόξους συμπτώσεις νεφών, των μεν επί των δε φερομένων υπό του ανέμου, χωρίς να τα συμπληρώσω τη βοηθεία του σεληνιακού φωτός και της προκατειλημμένης φαντασίας εις πελώριον σύμπλεγμα παλαιστών αγωνιζομένων τον υπέρ των όλων κίνδυνον. Ο εις με το λευκόν και πολύπτυχον αυτού εσώβρακον ανεμιζόμενον εις τον αέρα, με τα ευρέα, τα κεντητά "μανίκια" του υποκαμίσου του ήτον αναμφιβόλως ο παππούς μου. Ο έτερος με την μακράν και λυτήν αυτού κόμην κυμαινομένην, με τας λευκάς επί των ώμων πτέρυγας, με τον φολιδωτόν του θώρακα περί το στήθος και την φλογίνην ρομφαίαν εις την γυμνήν δεξιάν του, αυτός ήτο βεβαίως ο άγγελος. — Τόσας φορές τον είχον ιδεί επί της αριστεράς θύρας του αγίου βήματος εν τη εκκλησία του χωρίου μας.

Ο καυμένος ο παππούς! Πώς θα τα βγάλη πέρα με τόσον φοβερόν αντίπαλον!..

Οσάκις, απηυδημένος πλέον εκ τε του κόπου και της υπερβολικής εντάσεως των νεύρων, έκλινον την κεφαλήν επί του ώμου και έκλειον τους οφθαλμούς, ωνειρευόμενην τον παππούν μακρύν μακρύν εξηπλωμένον χαμαί εις την "σάλαν" της γιαγιάς, μέσα εις το ζωγραφημένον σάβανον, το οποίον τω είχε φέρει εξ Ιερουσαλήμ, με την εικόνα του Σωτήρος επί του στήθους αυτού, με τα κίτρινα κηρία κολλημένα εις τα κοκκαλιασμένα δάκτυλα των εσταυρωμένων χειρών του. Βασιλικός, θρύμβος, ελίχρυσος, μυροφόροι και όσα άλλα άνθη είναι έθος να κοσμήσι τους γέροντας νεκρούς, εκάλυπτον τον παππούν από της μέσης και κάτω· τα θυμιατά και δύο λαμπάδες έκαιον εστημένοι υψηλά εκατέρωθεν της κεφαλής του και μεταξύ των λαμπάδων τούτων έκυπτεν, επί σκαμνίου καθήμενον παιδίον του σχολείου, αναγινώσκον μεγαλοφώνως το ψαλτήριον και φέρον επιδεικτικώς την προκαταβεβλημένην αυτώ αμοιβήν επί του ώμου: κόκκινον κεντητόν μανδήλιον με ένα κόμβον εις την άκραν. Το προσκεφάλαιον του παππού ήτο το ήμισυ του μεταξωτού εκείνου προσκεφαλαίου, το οποίον τόσας φορές μάς έδειξεν υπερηφάνως η γιαγιά, λέγουσα, ότι αυτό ήτο το μαξιλάρι, επί του οποίου προ εννεήκοντα περίπου χρόνων επάτησεν αυτή και ο νοικοκύρης της, όταν εστεφανόνοντο εν τη εκκλησία. Τα πράγματα με τα οποία ήτο γεμισμένο το προσκεφάλαιον του παππού, ήσαν το ήμισυ αυτών εκείνων, των αγνωρίστων πλέον τώρα, ανθέων και λουλουδίων, με τα οποία τους έρρανον οι παρευρεθέντες ως νεονύμφους κατά την έξοδον αυτών από της εκκλησίας. Τα οξέα των θρηνωδών μοιρολόγια, ικανά να κινήσωσιν εις

δάκρυα και αυτόν τον απαθέστατον άνθρωπον, παρίστων τον πάππον μου, ως τον μάλλον αγαθόν, τον μάλλον ενάρετον άνθρωπον. — Διατί λοιπόν η κεφαλή του δεν αναπαύεται επί του προσκεφαλαίου εν ησυχία; Επί της μορφής αυτού διατί δεν βασιλεύει η αγία ημερότης, η βαθέως ονειρευτική εκείνη έκφρασις η συνήθης επί των εν ειρήνη δια παντός κεκοιμημένων γερόντων; Επί των πελιδνών αυτού χειλέων ψιθυρίζει, νομίζεις, θλιβερώτατον παράπονον! Υπό τας λευκάς και πυκνάς αυτούς οφρύς οι οφθαλμοί του χύνουσι λάμπιν θαμβού κρυστάλλου, ανοικτοί, ατενείς προς την θύραν της οικίας! Ποίον περιμένει; Ποίον εκ των αγαπητών του επεθύμει λοιπόν έτι να ιδή, και απέθανεν ο καϋμένος ο παππούς και έμειναν ανοικτά τα μάτια του;

Και εξύπνων τεταραγμένος εκ της φρίκης του ονείρου, και ώρθωνα ολίγον τον μαργωμένον μου λαιμόν και έκκλινον την κεφαλήν προς το αντίθετον μέρος αποκοιμώμενος εκ νέου.

Εκεί μοι εφαινετο, ωσαν να επέρασε πολύ καιρός, αφ' ότου απέθανεν ο παππούς, ωσαν να τον είχαν θάψει πλέον εις ένα τάφον έμπροσθεν της εκκλησίας. Ο τάφος ήτον αυτού νεοσκαφής, αλλ' ο παππούς δεν έκειτο μέσα εις το "κιβούρι" του· εκάθητο επί του χώματος, ακουμβημένος εις τον λευκόν, τον λίθινον σταυρόν, υπό το φως της σελήνης. Εις τον πόδα του σταυρού έκαιε μικρός λύχνος και εκάπνιζε θυμιατήριον· παρέκει υπήρχε μικρόν μελίχριστον "τσουρέκιον" και πήλινον αγγείον γεμάτον εκ μαύρου παλαιού οίνου. Αλλ' ο παππούς με την κουλοροειδή αυτού "σερβέταν" χαμηλά περί το μέτωπον, με τα λευκά του οφρύδια καταιβασμένα, δεν εφαινετο ευχαριστημένος απ' αυτά, δεν είχεν όρεξιν να τα εγγίση· αλλ' εκράτει το θλιβερόν του βλέμμα προσηλωμένον εις τον δρόμον και έβλεπεν, έβλεπεν, έβλεπεν, ωσαν να επερίμενε κανένα να έλθη μεθ' ολονέν αυξούσης ανυπομονησίας. Εκεί έξαφνα, ωσαν να εξηντλήθη πλέον η υπομονή του, ο παππούς ετινάχθη εκ της θέσεώς του, υψηλός υψηλός, και μαζί με αυτόν εσηκώθη και ο σταυρός, εφ' ού εστηρίζετο, ο οποίος όμως δεν ήτο πλέον ο σταυρός αλλ' αυτό εκείνο το λευκόν, το καμηλούψές του παππού άλογον, επί του οποίου επέστρεφον εγώ εις το χωρίον, ασέλωτον, αχαλίνωτον, υπέρ ποτε ισχνόν και αγριωμένον. Ο παππούς επήδησεν επί της ράχεώς του, και ο ίππος ερρίφθη μανιώδης εις τον αέρα, με φλογώδεις οφθαλμούς, με τεταμένους αχνίζοντας ρώθωνας, με την χαίτην ατάκτως κυμαινομένην. Ίππος και αναβάτης εφαινοντο τρέχοντες προς εμέ μετ' απεριγράπτου εκφράσεως οργής και εκδικήσεως. Αλλ' ενώ αμφοτέροι εφέροντο εις τον αέρα, εγώ ήκουον τους κρότους του καλπάζοντος ίππου και υφιστάμην τους εκ των βημάτων αυτού κλονισμούς, ως εάν εκαθήμην εγώ επί των νώτων του. Η μεγάλη του παππού "σερβέτα", ξεσφιχθείσα κατά το έν άκρον και εκτυλιχθείσα, εσειετο αναπεπταμένη εις τους ανέμους και καθιστώσα την εμφάνισίν του τόσον φανταστικώς φρικώδη, ώστε εφ' όσον με προσήγγιζεν, ούτως έφιππος, επί τοσούτον ηύξανεν η στενοχωρία μου, συνεσφίγγετο η καρδιά, ιλιγγία ο νους, εξέλιπον αι αισθήσεις μου. Δύο τρεις φορές εδοκίμασα να φωνάξω βοήθειαν, να ζητήσω έλεος, αλλ' η φωνή μου ήτο κρατημένη. Ότε δε υπό το κράτος καταπληκτικής αγωνίας εξέβαλον ισχυράν κραυγήν φρίκης, τότε μοι εφάνη, ότι εσηκώθη από το στήθος μου μία μεγάλη μυλόπετρα. Διότι — εξύπνησα.

Περιττόν να είπω ότι μετά τοιαύτας συγκινήσεις δεν ετόλμησα να νυστάξω εκ νέου. Άλλως τε ήτον ήδη περί τα εξημερώματα και ενόμιζον να εισέλθωμεν μετ' ολίγον εις το χωρίον.

Εν τούτοις, όταν εξεπεζεύσαμεν προ της οικίας του παππού, είχε παρέλθει και η μεσημβρία. Ο Θύμιος, χωρίς να προφέρει λέξιν, διηυθύνθη προς τους σταύλους δια να περιποιηθή τον αποκαμόντα ίππον. Εγώ εισήλθον εις το πλακόστρωτον κατώγειον, ανοίξας αθορύβως την θύραν. Βαθεία σιωπή επεκράτει ανά την οικίαν. Αλλά τα πάντα περί εμέ ήσαν αμετάβλητα· η αυτή, ως και άλλοτε, καθαριότης παντού, η αυτή τάξις, η αυτή ακρίβεια περί την τοποθέτησιν ενός εκάστου οικιακού σκεύους, μέχρι και αυτού του δια ποικιλοχρόων τσοχίνων λωρίδων κεκοσμημένου σαρώθρου. Μόνον τα υποδήματα του παππού, τα πάντοτε ξεσκομισμένα και "γλαμπερά", μόνον αυτά δεν ευρίσκοντο με τας μύτας αυτών εστραμμένας προς την έξοδον, προ της θύρας του δωματίου, εν ώ συνήθως διημέρευεν ο γέρων. Η έλλειψις αύτη έκαμε την οικία να φανή εις τους οφθαλμούς μου κενή, έρημος, εγκαταλελειμμένη. Ο παππούς έλειπεν! Και επειδή δεν ηδυνάμην να υποθέσω, ότι έλειπεν εις κανέν ταξειίδιον, θλιβερόν προαίσθημα ανεβίβασε τα δάκρυα εις τους οφθαλμούς μου...

Έξαφνα εκ του βάθους του κατωγείου προς τα δεξιά, όπου ήτον η θύρα του κελλαρίου ανοικτή, ήκουσα γογγίζουσαν την φωνήν της γιαγιάς μου. Παρέβαλον το ούς και ηκροάσθην. Η γιαγιά εγόγγιζεν, ως συνήθως, καλοθέτουσα τα σκεύη και μαλόνουσα εν τω μεταξύ προς τινά.

— Ε; Θέλεις να σε θρέψω; Θέλεις να θρέψω "μούχτη", μωρέ "τεμπέλη"; Αμ' τα κουλά σου γιατί σε τάδωσ' ο Θεός; Για να λογουρνάς καταπόδι μου; Άιντε, πάνε να δουλέψης "χαύμανά", γιατί τώρα σε τινάζω την γούνα σου α!—

Και εκ του κρότου, τον οποίον έκαμνον οι "χαλέντζαις" (υψηλότατα τσόκαρα) αυτής επί των πλακών του εδάφους, εσυμπέραινα ότι έτρεχε κυνηγούσα τινά προς πραγματοποίησιν της απειλής εκείνης. Εκεί εξώρμησε της θύρας του κελλαρίου τρέχων πάσαις δυνάμεσιν ο γάτος της οικίας, με την ουράν υψηλά σηκωμένην και με μίαν έκφρασιν των οφθαλμών, ως εάν ήθελε να είπη και εις εμέ «ο σώζων σωζέτω την εαυτού ψυχήν!»

Ω! —εσκέφθην κατ' εμαυτόν— ο καυμένος ο παππούς απέθανε, και η γιαγιά, αφού δεν έχει πλέον με ποίον να τα βάλη, μαλοκοπιέται με τον γάτο της!

Εκεί προέβαλε και η γιαγιά, γογγίζουσα μεν όπως πάντοτε, αλλά με τον βραχίονα υψωμένον και με το "γλιτήρι"* εις την χείρα της.

Δεν θα λησμονήσω ποτέ την έκφρασιν του προσώπου και την στάσιν του σώματος αυτής, όταν με είδεν ούτως απροσδοκήτως εν τη οικία.

— Εγού! ανεφώνησεν η γιαγιά, μετά τινας στιγμάς αφώνου εκπλήξεως, και αφήκε το γλιτήρι να πέση χαμαί, και εκτύπησε δι' αμφοτέρων των χειρών τα γονατά της. Έπειτα, ούτω προκεκλιμένη με τας χείρας επί των γονάτων, με ητένισεν εκ νέου διαπορούσα και, —ως εάν εκοινολόγει το πράγμα προς την καρδίαν αυτής— 'Ηλθε το Ξειδερό μας! είπε μετ' αληθούς αγαλλιάσεως.

Εγώ ώρμησα να χυθώ εις τας αγκάλας της. Αλλ' η γιαγιά, συνοφρυωθείσα αίφνης και παρατηρούσα προς εμέ, ως εάν αμφέβαλλε τώρα περί της ταυτότητός μου,

— Αμ' από πού έρχεσαι μωρέ πολλακαμένε; είπεν επιπληκτικώς προσβλέπουσα. Ε; από πού έρχεσαι! Από το φεγγάρι έρχεσαι; Ή μήπως έφαγες όλο το θειάφι των Εβραίων και ήλθες να μου φέρης τέτοια κίτρινα μούτρα; Εγού στην ντροπή! Εγού που να κατακάγεσαι, φόνισσα! Εγού, εγού, εγού! Μωρ' τί στέκεις αυτού σαν κρεμασμένος; Ε; τί στέκεις αυτού! Πιάσε να φέρης λίγο νερό γρήγορα!

Και λαβούσα η γιαγιά μου, μοι ενεχείρισε μίαν λαγήναν εις εκατέραν των αδρανώς κρεμαμένων χειρών μου. Τας έλαβον μηχανικώς αλλά δεν εκινήθην.

Εγνώριζον, ότι ουδείς ποτε υπερέβη το κατώφλιον της γιαγιάς χωρίς ν' αγγαρευθή, παρ' αυτής εις τινα υπηρεσίαν. Ηξίουν όμως, ύστερον από τον τρόπον καθ' ον, και τον σκοπόν δι' ον ανεκαλούμην εκ Κωνσταντινουπόλεως, να πληροφορηθώ τί απέγεινεν ο καϋμένος ο παππούς κατά τον μεταξύ του αγγέλου και αυτού αγώνα. Ιστάμην λοιπόν αυτού, κρατών τας λαγήνους ακουσίως και απορών πώς να θίξω το ζήτημα τούτο, μετά την συμπεριφοράν της συζύγου του και την υποδοχήν, ήτις εγένετο εις εμέ τον επίκουρον. Αλλ' η γιαγιά, μη συνηθισμένη εις τοιαύτας αναβολάς των προσταγών της,

— Τί στέκεις έτσι, μωρέ "Σαφάλη"; Ε; τί στέκεις έτσι! εφώναξεν. Φοβάσαι να μην πέσουνε τα νεφρά σου; Ου! που να κατακάγεσαι, που μου ήθελες και πουκάμισο με κολάρο! Αχρημάτιστε! Πολλακαμένε! Ακαμάτη!...

Η γιαγιά, εις τοιαύτας περιστάσεις, ωμοιάζε με τους μηχανισμούς εκείνους, οι οποίοι, όταν άπαξ χορδισθώσι, πρέπει να παίξωσι πλέον την μουσικήν αυτών μέχρι και του τελευταίου τόνου. Διαφορά υπήρχε μόνον εν τούττω, ότι την μουσικήν της γιαγιάς ουδείς υπέμεινε να την ακούση ποτέ μέχρι τέλους. Μόλις λοιπόν προελόγισεν εκείνη ως ανωτέρω, εγώ έσφιγξα τας λαγήνους και έσπευσα ν' απέλθω διευθυνόμενος προς την βρύσιν. Η υπακοή μου εν τούτοις δεν ίσχυσε να την διακόψη. Η γλώσσα της γιαγιάς εξηκολούθησε τον σκοπόν αυτής τίς οίδε πόσην ώραν και μετά την αναχώρησίν μου, διότι, όταν επέστρεψα εγώ, εκείνη εγόγγιζεν ακόμη πολύ ισχυρότερον, παρ' ότι έκαμνε συνήθως χωρίς τινος αιτίας. Δια τούτο, όταν λαβούσα τας γεμάτας λαγήνους εκ των χειρών μου, αντικατέστησεν αυτάς δια δύο κενών, δεν εσκέφθην να διστάσω ποσώς, αλλ' έδραμον προς την βρύσιν προθυμότατα τώρα, ίνα την εξιλεώσω.

— Πού είναι ο παππούς, γιαγιά; Ηρώτησα ευλαβώς, επιστρέψας μετ' ολίγον και ευρών αυτήν εις τα καλά της, πιθανώς διότι δεν υπήρχεν άλλη τις εργασία πρόχειρος δι' εμέ.

— Αμ' πούν' τος για; πούν' τος! ανέκραξεν εκείνη, χορδισθείσα τώρα επί άλλου τόνου: Επήγε και με άφηκε! Ο "χαίμανάς"! Ο "τεμπέλαρος"! Ο αχρημάτιστος! ο ακαμάτης! και ούτω καθεξής ο... ο... ο... μέχρι τέλους.

Η γιαγιά — εσκέφθην κατ' εμαυτόν — θα έχη την απαίτησιν να βγαίνει ο παππούς από τον τάφον να κάμνη τας εργασίας μ' όσας τον επεφόρτιζεν εν όσω έζη, και το εσπέρας να γυρίζη πάλιν οπίσω εις τον λάκκον του!

— Τώρα που δεν έχει δουλειά, τί να κάμνη άρα γε ο καϋμένος ο παππούς; είπον έπειτα χαμηλοφώνως και τρόπον τινά προς εμαυτόν διαλεγόμενος.

— Αμ' λιάζεται! Υπέλαβεν η γιαγιά χορδιζομένη εις υψηλότερον τόνον. Λιάζει την κοιλιά του! Ο ψωμοκαταλύτης. Ο χαραιοφάς. Ο ανάξιος! ο... ο... ο... πάλιν μέχρι τέλους.

Περίεργον πράγμα! εσκέφθην ενώ. Ώς και στον άλλον κόσμο τον παραφυλάγει τον άνθρωπο, για να ξεύρει τί κάμνει!

— Και πού την λιάζει την κοιλιά του, γιαγιά; Ηρώτησα τώρα μετά δειλίας, διότι την υπέθεσα ικανήν να ηξεύρη και αν ο παππούς λιάζεται εις το θάλλπος του Παραδείσου ή εις τον καύσωνα της Κολάσεως.

— Αμ πάνου στην "Μπαήρα"! — Εφώναξεν εκείνη εξαφθείσα και πάλιν. Πάνου στην Μπαήρα! Δεν τον ξεύρεις; Τον σαχλιό! Τον "σουρτούκη"! Τον "χουλούζη"... Τον... Τον... Τον... — Ταύτην την φοράν δεν επερίμενα να τελειώση. Εξέδραμον της οικίας χωρίς να είπω λέξιν.

Η "Μπαήρα" είναι το προς βορράν της οικίας του παππού μέγα βραχύδες ύψωμα, εφ' ού άλλοτε ήτον εκτισμένη η ακρόπολις του τόπου, νυν δε υψούται επί των πελασγικών αυτής τειχών το τουρκικόν διοικητήριον και οικίαι τινές των εγκρίτων οθωμανών, γραφικώτατον παρέχουσαι θέαμα εν τη ποικιλία των χρωμάτων και τη ανωμαλία του ρυθμού αυτών. Τα οικοδομήματα ταύτα προστατεύοντα την μεσημβρινήν του υψώματος πλευράν από των βορείων και των ανατολικών ανέμων και συγκεντρούντα και αντανακλώντα τας ελευθέρας του ηλιακού φωτός ακτίνας, παρέχουσι θαλπερόν προ αυτών καταφύγιον και κατ' αυτόν ακόμη τον χειμώνα.

Ο παππούς, οσάκις εβαρύνετο πλέον τα συναξάρια της γιαγιάς υπεξέκλεπτεν εαυτόν επιτηδείως και ανερριχάτο το άναντες εκείνο βράχωμα, όπως καθήση επί τινας ώρας υψηλά εις τον ήλιον. Την εκλογήν της θέσεως την εδικαιολόγει διαβεβαιών ο παππούς ότι μαζί με το θάλλπος εκεί επάνω απελάμβανε και το μαγευτικόν θέαμα του πανοράματος της χώρας.

Όλος ο κόσμος εν τούτοις εγνώριζεν ότι ο παππούς ανέβαινε τόσον υψηλά, διότι ένεκα των ρευματισμών της η γιαγιά μόνον αυτού επάνω δεν ειμπορούσε να αναβή δια να τον περιμαζεύση.

Εκεί επάνω λοιπόν, εις το υψηλότατον μέρος της ακροπόλεως, έσπευσα ν' αναβώ, κ' εκεί, επί της συνήθους, της γνωστής αυτού θέσεως, είδον τον παππούν καθήμενον εις τον ήλιον με την κουλοροειδή αυτού "σερβέταν" περί την κεφαλήν, με το λευκότατον αυτού εσώβρακον. — Το σόχινόν του σαλιβάριον, δεν τω επέτρεπε η γιαγιά να το φορέση ει μη μόνον κατά τας εορτάς και την ημέραν του ονόματός της. — Εις τας χείρας του εκράτει ο παππούς μίαν κάλτσαν —της γιαγιάς υποθέτω— πλέκων αυτήν με μεγάλας πυξίνας βελόνας, τας οποίας τόσον επιτηδείως ήξευρε να κατασκευάζη και να χειρίζηται. Επί μίαν στιγμήν ενόμισα ότι ονειρεύομαι ακόμη.

Αλλ' υπό τους σπεύδοντας πόδας μου κυλιόμενα τα χαλίκια και τα χώματα του ανωφερούς εδάφους προεκάλεσαν την προσοχήν του γέροντος. Μόλις εσήκωσε το βλέμμα από του εργοχείρου του και με ανεγνώρισε:

Γεωργάκη μου, ποιάν αγαπάς

κ' ολημερής την τραγουδάς;

Αυτό ήτο το δίστιχον, δι' ού με υπεδέχετο πάντοτε με ανοικτάς τας αγκάλας ο αγαθώτατος γέρων.

Αυτό δεν ήτο πλέον απάτη. Δεν ήτο φάντασμα. Ο παππούλης εβρόντηξε τον άγγελον χαμαί και την "εσκαπούλισεν"! — εσκέφθην κατ' εμαυτόν. — Τί χαρά! Τί αγαλλίασις!...

— Επήγες εις την Πόλη, ψυχή μου, είπεν ο παππούς, όταν ετελείωσαν αι περιπτώξεις και τα φιλήματα, και εστέγνωσαν τα δάκρυά μου. — Επήγες εις την Πόλη. — Είδες πολύν κόσμον!

— Ναι, παππού. Είδα την Συληβριά με το Παραπόρτι αφηλά αφηλά και με κάτι μύλους που έχουν φτερά και γυρίζουν με τον άνεμο!

— Άς τ' αυτά! Είπεν ο παππούς. Επέρασες από την χώρα, που ψήν' ο ήλιος το ψωμί; Και είδες τους Σκυλοκεφάλους;

— Όχι, παππού! Δεν τους είδα. Πού είναι αυτοί οι Σκυλοκέφαλοι;

— Νά, κομμάτι παρ' εδώ από την χώρα, που ψήν' ο ήλιος το ψωμί. Είπεν ο παππούς, σημειών το "παρ' εδώ" εις τον ορίζοντα δια δεικτικής χειρονομίας, ως κάμνουν οι γεωγράφοι, όσοι επεσκέφθησαν τα μέρη περιών διδάσκουσι.

— Απ' εμπρός είναι άνθρωποι — εξηκολούθησεν ο παππούς— και από πίσω σκύλοι. Απ' εμπρός μιλούν και από πίσω γαυγίζουνε. Απ' εμπρός σε καλοπιάνουν και από πίσω σε τρώνε! Γι' αυτό, ψυχή μου, καλλίτερα που δεν επήγες.

— Ω! βέβαια καλλίτερα! είπον εγώ. Καλλίτερα που δεν μ' έφαγαν κ' επήγα στην Πόλη με το καΐκι. Να ιδής δα, παππού, και την θάλασσα! Έτσι ώς πάνου γεμάτη νερό! και μέσα στο νερό τα καΐκια. — Φσσσσσσ! Φσσσσσσσ περπατούν με τα πανιά φουσκωμένα!

— Άς τ' αυτά! Είπεν ο παππούς πάλιν. Επέρασες από της θάλασσας τον αφαλό και είδες το νερό που γυρίζει γύρω, γύρω, γύρω, σαν που γυρίζ' η γιαγιά σου η Χατζίδενα την άρμη στην "μπακήρα", και γίνεται μια τρύπα μέσ' στην μέση;

— Όχι, παππού, δεν το είδα!

— Ωχι! ψυχή μου! Δεν είδες τίποτε λοιπόν!

— Και πού είναι αυτό, παππού;

— Αυτό είναι, έτσι κομμάτι παρ' εδώ, είπε ο παππούς δεικνύων εις τον ορίζοντα δια της χειρός —εκεί όπου ευρίσκεται και η Φώκια, η μάνα τ' Αλεξάνδρου. Αυτήν την είδες καν την είδες;

— Όχι, παππού! Δεν την είδα!

— Αχ! ψυχή μου, ανεστέναξε βαθύτερον ο παππούς, τίποτε δεν είδες! τίποτε!

— Και πώς είναι η Φώκια, παππού;

— Νά έτσι —είπεν ο παππούς χειρονομών ούτως, ως εάν είχε την Φώκιαν ενώπιόν του και μοι ώριζεν ανατομικώς τα μέλη της.— Από τον αφαλό και πάνου είναι η εμορφότερη γυναίκα, από τον αφαλό και κάτω είναι το φοβερώτερο ψάρι. Κάθεται στον πάτο της Θάλασσας. Μα κεί που σκιαχθή κανένα καράβι που περνά από πάνω, κάμνει μία χοπ! και βγαίνει στην επιφάνεια· κάμνει μια χαπ! και αρπάζει το καράβι με το χέρι της και το σταματά. Απαί, φωνάζει τον καπετάνο και τον ερωτά: Αλεξάνδρος ο Βασιλεύς ζη και βασιλεύει; Τρεις φοραίς τον ερωτά, ψυχή μου, και τρεις φοραίς ο καπετάνος σαν της ειπή πως ζη και βασιλεύει, τον αφήνει και πάγει στην δουλειά του. Σαν της ειπή πως δεν ζη, τον βουλά και τον πνίγει!

Και αναποδίσας την κάλτσαν της γιαγιάς και σείσας αυτήν ούτως, ώστε να πέση το εντός αυτής κουβάριον, μοι έδειξε πώς ναυαγούν τα πλοία ο παππούς, και —Γιαυτό επρόσθεσε— καλλίτερα, ψυχή μου, που δεν την είδες.

— Ω βέβαια καλλίτερα, παππού! Γιατί, διες, πώς θα επήγαινα στην Πόλη σαν ιπνίγομουν; Να ιδής δα παππού, τί μεγάλη που είναι η Πόλη, και τί λογής λογής άνθρωποι που είν' αυτού και χανούμισσαι και βασιλοπούλ...

— Άς τ' αυτά!!! διέκοψεν ο παππούς πάλιν, ως εάν ωμίλουν περί πραγμάτων κοινών και τετριμμένων. Είδες τον τόπο, που είναι οι άνθρωποι οι μαρμαρωμένοι;

— Όχι, παππού! Δεν τον είδα!

— Αάχ! ψυχή μου. Τίποτε δεν είδες, στην ζωή σου, τίποτε!

— Και πού είν' αυτό παππού;

— Αυτό, είπε ο παππούς ως άνθρωπος συγκεντρών την μνήμην του, αυτό είναι βαθειά μέσα σ' ένα δάσος. Μέσα σ' ένα σπήλαιο. Έτσι καθώς έμβης απ' αυτήν την μεριά, βλέπεις όλους τους ανθρώπους που έγειναν μάρμαρο. Γιατί αυτού μέσα είναι μια μάγισσα, που όποιον διη πως περνά, και τον αγαπήση, τον παραπλανά να έμβη αυτού μέσα και τον κάμνει μάρμαρο και τον έχει αυτού πέρα στημένο, για να μη της φύγη. Όποτε θέλει αυτή, παίρνει το αθάνατο νερό και του στάζει τρεις κόμβους επάνω στην κορφή, και εκεί στην στιγμή το μάρμαρο μαλακώνει και γίνεται άνθρωπος εμορφότερος από πρώτα. Τότε κάθεται και τρώγει και πίνει και διασκεδάζει μαζί του· σαν διασκεδάση κ' ύστερα, μια τον βλέπει καλά καλά στα μάτια και τον κάμνει πάλι μάρμαρο. Γιαυτό, ψυχή μου, καλλίτερα που δεν την είδες! —

Ποτέ δεν αμφέβαλον ότι ο παππούς μου ήτο πολύπειρος, κοσμογυρισμένος άνθρωπος. Αλλ' οπωσδήποτε επέστρεφον και εγώ από το μακρότερον —μετά τον Άγιον Τάφον— ταξείδιον, από την Πόλιν. Είχον ιδεί τόσα και τόσα πράγματα. Ενόμιζον λοιπόν, ότι έφερον μετ' εμαυτού αφηγητικήν ύλην, ικανήν να ενασχολήση επί τινος τουλάχιστον ημέρας την προσοχήν, αν ουχί τον θαυμασμόν του γέροντος. Αλλ' ότε τον ήκουσα να προφέρη ούτως ακαταδέκτως και περιφρονητικώς εκείνο το «Άς τ' αυτά!», να διακόπη τα σπουδαιότερά μου θέματα, ως εάν ήσαν μηδέν δι' αυτόν, και να αντικαθιστά ταύτα δι' ιδίων τόσον θαυμαστών, τόσον αγνώστων εις εμέ διηγημάτων, έπαιξα κατησχυμένος υπό το μέγεθος της ανεξαντλήτου κοσμογνωσίας αυτού και δεν ετόλμησα πλέον να είπω τίποτε.

Μετά πολλήν ώραν σιωπής, καθ' ην ησθανόμην τον παππούν θριαμβεύοντα επί της απειρίας μου, ύψωσα εκ νέου τους οφθαλμούς προς αυτόν:

— Πολλά ταξείδια θα έκαμες εις την ζωήν σου! τω είπον. Και επρόφερα τας λέξεις μετά θαυμασμού, πολλής μετέχοντος της κολακείας.

Ο παππούς εξαφνίσθη. Προφανώς η ερώτησις τω ήλθεν απροσδόκητος. Επί τινος στιγμάς με ητένισεν ως άνθρωπος σιγηλά διαμαρτυρόμενος κατά τινος συκοφαντίας. Είτα, — Εγώ; είπεν, Εγώ ταξείδια; Η γιαγιά σου, η Χατζίδενα!

Εν τη προφορά των λέξεων τούτων υπεννοείτο ολόκληρος ιστορία. Επειδή όμως εγώ δεν έδειξα ότι εκατάλαβα την σημασίαν αυτής, ο παππούς προσέθηκε την ιστορίαν χαμηλή τη φωνή:

Μια φορά —τότε δεν ήτον ακόμη Χατζίδενα— Ψυχή μου, της λέγω, ετάχθηκα να πάγω στην Σαρακηνού, στο πανηγύρι.

— Να πας βέβαια, να πας, λέγ' αυτή. Ε; Τί σε θέλω δωπέρα; Τί σε θέλω! να κάθεται να με φυλάνης; —Και χαμηλώσας έτι μάλλον την φωνήν— «ο τέτοιος και τέτοιος και τέτοιος» προσέθηκεν ο γέρων εκφραστικώς. — Πολύ καλά, εξηκολούθησεν έπειτα. Σου κάμνω, ψυχή μου, όλαις ταις ετοιμασίαις. Ξυρίζομαι, στολίζουμαι, σελώνω τ' άλογο, βάλλω το σταυρό μου να καβαλικέψω — Νά σου την, και παρουσιάζεται. — Και χαμηλώσας την φωνήν ούτως ώστε μόλις ν' ακούεται ο παππούς,

— Μωρέ, που να πάθης, που να δείξης, πού θα πας; —Είπε, μιμούμενος της γιαγιάς τα σχήματα.— Ε; πού θα πας;

— Στην Παναγία, ψυχή μου, στην Σαρακηνού.

Μωρέ θ' αφήσης την αγελάδα να πας στην Παναγία; Μωρέ, τέτοιε, και τέτοιε και τέτοιε, το πανηγύρι το συλλογέσαι, και την αγελάδα, την γκαστρωμένη την αγελάδα, δεν την συλλογέσαι; Που είναι στην εβδομάδα της, δεν την συλλογέσαι;

Τώρα, θέλω να της συντύχω, είπεν ο παππούς αναλαβών την στάσιν του, μα που δεν σ' αφήνει νάρθης στην αράδα; Σαν είδα που δεν τα βγάζω στο κεφάλι:

— Καλό, ψυχή μου, της λέγω. Εγώ —“Εβασκέστια”.

— Αμ' ο κόσμος; ο κόσμος τί θα πη! Που έκαμες ετοιμασίας κ' αγόρασες τα κεριά και το λάδι και το θυμίαμα! Και τ' άλογο; τ' άλογο τί θα πη που το καλίβωσες και το σέλωσες; Τ' άλογο θέλει δρόμο! Είπεν ο παππούς κλείσας προς εμέ εκφραστικώς τον οφθαλμόν και περιμένων να τον εννοήσω. Και περιμένων εις μάτην.

Δεν καταλαμβάνεις; —ανεφώνησεν επί τέλους,— ο καυγάς ήταν για το πάπλωμα! Την εσήκωσα, ψυχή μου, την εκάθισα πάνω στ' άλογο, και την έστειλα στο πανηγύρι με τον αδελφό της.

— Κ' εσύ παππού;

— Εγώ, ψυχή μου, εφύλαγα μέσ' στον σταύλο να γεννήσ' η αγελάδα. Και άφησε συ που δεν εγέννησε, το γδάρμα, προσέθηκεν έπειτα, ωσάν να έπταιε το ζώον δια την αποτυχίαν, μόνο μου εσήκωσε "τ' ογούρι", από τα ταξείδια, και όσαις φοραίς εκίνησ' από τότε για ταξείδι, ψυχή μου, βρέθηκεν εμπόδιο μέσ' στον δρόμο μου!

— Πώς, παππού;

— Αι! είπεν εκείνος, αμηχανών, πώς να συνδυάση τα οδοιπορικά του ατυχήματα με τον καθυστερήσαντα τοκετόν της αγελάδος. Αυτό κ' εγώ δεν το ξέρω. Μα, σαν είναι μέσα ναικατωμένη η γιαγιά σου, η Χατζίδενα, πάνε συ πλειά ναύρης λογαριασμό! Πώς σου το κατάφερνε, ψυχή μου, πώς σου το μαστόρευε — είναι να χάσης τον νου σου! Όσαις φοραίς ετοιμάσθηκα να ταξιδεύσω — Πότ' εγεννούσε κάνα πράμμα, τότε ξεπετούσε το μελίσι, πότ' αρρωστούσε κανένας, τότε ήρχονταν "μουσαφίρης" — Θαρρείς που τα είχε παραγγελμένα, ψυχή μου, ίσα ίσα την ώρα που έκαμνα τον σταυρό μου να καβαλικέψω!

Τόσα χρόνια πανδρεμμένος, εγώ έκαμνα ταις ετοιμασίαις κ' εκείνη πήγαινε στο ταξείδι! Έτσι στο Ραιδεστό· έτσι στην Συληβριά· έτσι στην Μήδεια· έτσι παντού. Ένα ταξείδι, ψυχή μου, αυτό το μελετούσα στα κρυφά, το φύλαγα για λόγου μου. Καιρούς και χρόνους εμάζευα τα "μαδιά" και τα έκρυβα όπου κι' όπως ειμπορούσα. Σαν εμάζωξα πενήντα χιλιάδες γρόσια, το βάλλω μια μέρα στο "κέφι", και φωνάζω την γιαγιά σου — Όταν το είχα στο κέφι δεν την εγιώρταζα πολύ πολύ.— Της λέγω λοιπόν, ψυχή μου, έτσι δα μ' απόφασι: —Χρυσή! Εβάλθηκα να πάγω σε ταξείδι, κύτταξε μην είναι κανένα πράμμα ετοιμόγεννο, ή άρρωστο, ή χρειαζούμενο, και κύτταξε μην έμβη κανένας "μουσαφίρης" στο σπίτι γιατί, διες, του σπάζω τα πόδια του! Και ο παππούς έκαμεν ως εάν εθαύμαζε τον εαυτόν του πώς τα εκατάφερεν. Σε ήθελα, είπεν είτα προς εμέ, να την διης πώς τα εχρειάσθηκε! Τσιμουδιά δεν έβγαλε! Κ' εγώ αυτό ήθελα. Στέλνω, ψυχή μου, στον πνευματικό κ' έρχεται κ' εξομολογούμαι· φωνάζω την γιαγιά σου μπροστά του και της γράφω όλον τον βιον επάνω της. Φωνάζω τους χωριανούς και παίρνω συγχώρεσι από τον καθένα, γιατί διες, ψυχή μου, το ταξείδι είναι το μακρύτερο ταξείδι του κόσμου, κ' εμείς έχουμε ζωή και θάνατο!

Την άλλη την ημέρα τραβώ το άλογο και κάμνω τον σταυρό μου να καβαλικέψω. Η γιαγιά σου· —τότε δεν ήτον ακόμη Χατζίδενα— έσκυπεν από την θύρα να με διή· εγώ το είχα "τσατισμένο"· κύτταξε! Μια να

μ' έβγαζε τίποτε στην μέση, τώπαιρνε η ευχή! Η γιαγιά σου το ήξευρε· δεν είπε λόγο. Κ' εγώ αυτό ήθελα. Σαν έκαμα τον σταυρό μου να καρβαλικέψω,

— Έλα, Χρυσή, της είπα, έχουμε ζωή και θάνατο, συχώρα με και Θεός σχωρέσει σε! Εκεί, ψυχή μου, την παίρνουν τα κλάματα, είπεν ο παππούς τεταραγμένος, ως εάν συνέβαινε το πράγμα ταύτην την στιγμήν ενώπιόν του. Και προσπαθών όσον το επ' αυτώ να παραστήση την μεγάλην της συζύγου του θλίψιν:

Αχ! που να μην έσωνα! που να μην έδειχνα! — Είπεν ο παππούς μιζοκλαίων. — Η άτυχη, η κακόμοιρη, η αρίζικη! που θα χάσω το ταίρι μου! τον νοικοκύρη μου! τον αφέντη μου!

Και εκπεπληγμένος εκ των κοσμητικών τούτων του επιθέτων ο παππούς: Αυτό, ψυχή μου, είπε δεν το επερίμενα. Όλος ο κόσμος να χαλούσε — το είχα τσατισμένο. Μα σαν είδα την γιαγιά σου, την γυναίκα μου, να κλαίη, εκόπησαν τα ύπατά μου! Πώς να την αφήσω να πάγω στην άκρη του κόσμου;

— Είμαι ταμμένος στον Άγιον Τάφο, της λέγω, ψυχή μου, πώς να κάμω τώρα; Σαν δεν πάγω θα κριματισθούμεν.

— Σαν είσαι συ ταμμένος, νοικοκύρη μου, ανδρόγυνο δεν είμασθε; ένα πράγμα είμασθε. Είτε συ επήγες, είτ' εγώ, το ίδιο πράμμα κάνει.

Τα δάκρυα στα μάτια της! είπεν ο παππούς, αλλάξας τον τόνον της φωνής του, τί να πω! — Την αναιβάζω, ψυχή μου, στ' άλογο, και την στέλνω στον Άγιον Τάφο με τον αδερφό της.

Από τότε και να πάγη —είπεν ο παππούς κροτών τας παλάμας ως εάν τας εξεσκόνιζεν— από τότε και να πάγη δεν εδοκίμασα να ταξειδεύσω.

— Και τον κόσμο που εγύρισες, παππού, τα μεγάλα ταξείδια που έκαμες, θα τα έκαμες λοιπόν πριν πάρης την γιαγιά; ορίστε;

Ο παππούς ανέλαβε πάλιν το εργόχειρόν του· θλιβερόν μειδίαμα εκάθητο επί των χειλέων του.

— Πριν με δώσουν στην γιαγιά σου την Χατζίδενα, είπε ταπεινώσας τους οφθαλμούς — Δεν ήμουν αγόρι!

— Αμ' τί, παππού; κορίτσι ήσουν;

— Πες πως ήμουνα κορίτσι, ψυχή μου, είπεν ο παππούς με το θλιβερόν του μειδίαμα, αφού κ' εγώ το θαρρούσα πως ήμουνα, κι' ο κόσμος το επίστευεν.

Αι λέξεις μοι ενεποίησαν παράξενον εντύπωσιν. Ο παππούς εκράτει εις τας χείρας του γυναικείον εργόχειρον· και —μ' όλον το λεβέντικόν του ανάστημα— το επιμελώς εξουρισμένον πρόσωπον, ο φιλαρέσκως επί των ορίων του άνω χείλους ψαλιδισμένος μύσταξ, η όλη της μορφής του έκφρασις μοι εφάνη την στιγμήν εκείνην ενέχουσα πολύ το θηλυπρεπές και γυναικείον.

— Ναι, ναι, ψυχή μου, είπεν ο παππούς αναστενάξας και γενόμενος αίφνης σύννους. Εσείς ζήτε σε χρυσούς καιρούς τώρα, σε χρυσούς καιρούς! ταξιδεύετε σ' ό,τι ώρα θέλετε, σ' όποια χώρα θέλετε. Και το κάτω κάτω, ψυχή μου, ξέρετε τί είστε. Εμείς εζούσαμεν σε βίσεκτους καιρούς, δυστυχημένους χρόνους! Οι μάναις μας εγονάτιζαν μπρός σταις εικόναϊς, ψυχή μου, και έκλαιαν στην Παναγία ή να τους δώση κορίτσι, ή να σκοτώση το παιδί, που είχανε στα σπλάγχνα τους, δια να μη γεννηθή αγόρι.

— Γιατί παππού;

— Γιατί, κάθε λίγο και πολύ, είπεν ο παππούς ολονέν σκυθρωπότερος, έβγαινε, ψυχή μου, το Γιαντισαριό —κάτι μεγάλοι και φοβεροί Τουρκαλάδες, με τ' αψηλά τα "καβούκια", με τα κόκκινα καβάδια, κ' εγύριζαν αρματομένοι στα χωριά, με τον "ιμάμην" εμπρός με τον "τσελάτη" καταπόδι, κ' εμάζωναν τα ευμορφότερα χριστιανόπαιδα, ψυχή μου, και τα τούρκευαν.

— Γιατί, παππού;

— Για να τα κάμουν Γιανίτσαρους, είπεν ο γέρων αγανακτών. Για να τα κάμουν σαν τον εαυτό τους· να έρχωνται πίσω στην χώρα, σαν μεγαλώσουν και ξεχάσουν που είναι Ρωμηόπουλα, να σφάζουν τους ίδιους των γονείς, που τα γέννησαν, και ν' ατιμάζουν ταις ίδιαις των αδελφαίς, που βύζαζαν από ένα γάλα!

Ανάθεμα την ώρα,
την πρώτην Απριλιά,
που βγήκε το Ιζάμι
και μάζωξε παιδιά!

Εστέναξεν απαγγείλας ο παππούς και απέμαξε τα δάκρυά του.

Γι' αυτό, εξηκολούθησεν έπειτα, όταν εγεννήθηκα ενώ, ψυχή μου, και μ' εβάφτισαν, με έβγαλαν "Γεωργιά"· που θα πη, μου έδωκαν Θηλυκόν όνομα, καθώς έβγαζαν τότε Κωνσταντινιά και Θανασία και Δημήτρω —όλα αρσενικά παιδιά, ψυχή μου, με Θηλυκόν όνομα— Και μαζί με το όνομα, μ' εφόρεσαν και κοριτσίστικα ρούχα.

Όσα χρονάκια πέρασαν, ψυχή μου, τόσαις φοραίς από την θύραν του σπιτιού μας δεν εβγήκα, σαν καφοκόριτσο που θάρρευα να είμαι. Σαν έγειαυα καμμιά δεκαριά χρονώ, με πιάνει μιαν ημέρα —Θεός

σχωρέσ' τονα— ο κύρης μου, με καθίζει στο σκαμνί, με κόφτει ταις μεγάλαις μου πλεξούδαις, μου βγάζει τα φουστανέλια και:

— Διες εδώ, με λέγει, Γεωργιά, από σήμερα και να πάγη είσαι "Γεώργης", είσαι αγόρι· από αύριο και να πάγη είσαι άνδρας, ο άνδρας της Χρουσής, που παίζετε κάθε μέρα ταις κούκλαις και τα πεντόβολα.

Αυτό ήταν όλο κι' όλο, που με είπε, και μ' εφόρεσε τ' αγορίστικα ρούχα.

Την άλλη την ημέρα, ψυχή μου, ήλθαν τα βιολιά και τα λαγούτα, και μ' επήραν στην εκκλησιά, και μ' εστεφάνωσαν με την γιαγιά σου.

— Πώς, παππού; Έτσι μικρός που ήσουνα;

— Ναι, ψυχή μου· είπεν ο παππούς συναπορών και αυτός. Ακόμα δεν έμαθα πώς να δένω το καινούριο μου καβάδι, και μ' έδωσαν και γυναίκα για να κυβερνήσω! Μα —είπεν είτα συνωφρυωμένος— έπρεπε να γένη. Περισσότερον καιρό δεν εμπορούσαν να με κρύψουν· και το φερμάνι έλεγε, πως μόνον τους ανύπανδρους να παίρνουν οι Γιανίτσαροι. Μ' επάνδρεψαν λοιπόν "εν πομπή και παρατάξει", και έτσι, ψυχή μου, αντί να με πάρη κανένας Γιανίτσαρος —μ' επήρεν η γιαγιά σου.

— Και που θα πη λοιπόν, παππού, εσύ δεν έκαμες μήτ' ένα ταξείδι στην ζωή σου! Μήτε, πριν πανδρευθής, δεν εταξείδευσες;

Ο παππούς επί τινας στιγμάς εφάνη αμηχανών, πώς πρέπει ν' απαντήσει. Έπειτα χαμηλώσας αιδημόνως το βλέμμα:

— Τί να σε πω, ψυχή μου, είπε. Πριν πανδρευθώ έκαμα ένα ταξείδι, μα —τί τα θέλεις— έμεινε κι' αυτό στην μέση. Έμειν' ατελείωτο...

— Πώς, παππού; Πότε;

Ο γέρων παρήτησε το εργόχειρόν του χαμαί, και τείνας το βλέμμα προς τον ορίζοντα, εφαινετο ενασχολών σιγηλά τους οφθαλμούς του με την θέαν της προ ημών εκτεινομένης χωριογραφίας.

Ο ουρανός ήτον ανέφελος· ο ήλιος χαμηλά εις τον ορίζοντα· και το υψηλόν της θέσεως, εφ' ης ευρισκόμεθα, παρείχεν εις τον θεατήν λίαν αχανές και όμως λίαν ευπερίληπτον πανόραμα.

Περί τα κράσπεδα της ακροπόλεως, αμέσως υπό τα βλέμματά μας, έκειντο κατά συγκεχυμένα ομάδας αι οικίαι της πολίχνης, εν ταις αυλαίς των οποίων έβλεπέ τις άνδρας, γυναίκας, παιδιά, ενασχολουμένους να εισαγάγωσι τα φθινοπωρινά αυτών προϊόντα εις τας αποθήκας. Αμέσως περί την πόλιν εφαινοντο οι λαχανόκηποι με τα γηραλέα, τα φυλλορροούντα δένδρα περί τους λελυμένους φραγμούς των· και τους τελευταίους τρυγητάς, φορτώνοντας τα όψιμα λαχανικά επί των αμαξών των· αυτού πλησίον εκάπνιζον καιόμενα τα άχρηστα απομεινάρια των ερήμων πλέον αλωνίων. Παρέκει ήρχοντο εκτεινόμενοι ημικυκλικώς εις μεγίστην ακτίνα οι καρποφορώτατοι της χώρας αγροί, εν οίς όμως δεν εσεείοντο πλέον βαρείς των δημητριακών οι στάχυσ, ως επιφάνεια ξανθής κυμαιομένης

Θαλάσσης, αλλ' έβοσκον ελευθέρως, δαπανώντα και την τελευταίαν χλωράν βοτάνην τα βραδέως προς την πόλιν επιστρέφοντα ποιμνία και αι αγέλαι. Εις το απώτατον του ορίζοντος βάθος έκλειον, ως υψηλόν περιθώριον, την αχανή ταύτην εικόνα οι αμπελώνες του τόπου, έρημοι και ούτοι μετά τον τρυγητόν κ' εγκαταλελειμμένοι. Η λαμπρά ποικιλία των τελευταίων φθινοπωρινών χρωμάτων, οι κατά συχνά διαστήματα διαυλακούντες την χώραν ποταμίσκοι, τα παρά τας όχθας αυτών γραφικώς εγειρόμενα συμπλέγματα δένδρων και οικοδομών, οι κατά τόπους ως μέγιστα κωνοειδή χώματα υψούμενοι των Οδρυσών τύμβοι όχι μόνον διέκοπτον την συνήθη των επιπέδων χωριογραφιών μονοτονίαν, αλλά και παρείχον εις την απέραντον εκείνην εικόνα έκτακτον, θαυμασίαν ενότητα και ποικιλίαν.

Και όμως προ του τερπνοτάτου τούτου θεάματος —το ενθυμούμαι ακόμη— μυστική τις ανησυχία, θλιβερόν τι προαίσθημα συνείχε την καρδίαν μου. Ενόμιζες, ότι η ζωή, η άλλοτε τόσοσ σφριγυδώς επί της χώρας ταύτης επανθήσασα, υπεχώρει τώρα βραδέως, αλλά σταθερώς προς τους ενδοτάτους μυχούς της φύσεως· η δ' επί της όψεως αυτής εναπομένουσα λαμπρότης δεν ήτον ει μη το τελευταίον, το ύστατον μειδιάμα επί των χειλέων του θανατιώντος.

Ο παππούς, αφ' ού εφ' ικανήν ώραν ενησχολήθη με το θέαμα τούτο σιωπηλός και αφηρημένος, εστήριξε το βλέμμα επί ενός των απωτέρων κωνοειδών χωμάτων εις το βάθος του ορίζοντος και δείξας δια του δακτύλου:

— Την βλέπεις, ψυχή μου, είπεν, εκείνην την "τούμβα";

— Ποιάν, παππού;

— Νά εκείνην την αφηλότερη από όλαις ταις άλλαις, που φαίνεται, εκεί που τελειώνει της γης το πρόσωπο.

— Την βλέπω· εγγίζει τον ουρανό με την κορφή της, παππού.

— Άι χακ! Είπεν ο παππούς, ευχαριστημένος εκ της απαντήσεως. Ο ουρανός ακουμβά πάνου της. Δεν ακουμβά;

— Ναι, παππού! Η γης τελειώνει αυτού πέρα και αρχίζει ο ουρανός.

— "Άι χακ"! ανεφώνησεν ο γέρων έτι μάλλον ευχαριστημένος. Είτα προσηλώσας επ' εμού υπερήφανον βλέμμα· — Ώς εκεί πέρα, είπε, μ' εβάσταξε να ταξειδέψω!

Και επρόφερε τας λέξεις με ύφος τόσοσ εναβρυντικόν, ώστε δεν ηννόησα ευθύς εάν του παππού τού εβάσταξε να ταξειδεύση μέχρι του ουρανού, ή μέχρι της "τούμβας", εφ' ης εφαινετο ο ουρανός στηριζόμενος.

Ο παππούς εξηκολούθησεν.

— Η “τούμβα” φαίνεται από το παράθυρό μας· από μικρό παιδί την έβλεπα και το είχα ένα “μεράκι” —μια μεγάλη επιθυμία— να ήτανε βολετό να πήγαινα εκεί κάτω, ν’ αναίβω στην κορφή της “τούμβας”, να μβώ εις τα ουράνια. Μα έλα που ήμουνα κορίτσι! Πώς να βγώ μέσα στους δρόμους;

Σαν μ’ έκοψεν ο κύρης μου τα μαλλιά και μ’ έβαλε καβάδι, και μ’ έκαμεν, έτσι δια μιας αγόρι —εκείνοι εψαλίδιζαν χαρτιά και έπλεκαν του γάμου τα στεφάνια, εγώ, μια κλωθογυρνώ την άκρη άκρη, και βγαίνω στην αυλή. Το ταξείδι είχα στον νου μου, και μόνο το ταξείδι.

Μετά τινα σιωπήν, καθ’ ην ο παππούς εφαινετο συγκεντρών τας αναμνήσεις του:

— Έξω από τ’ ορνιθαριό, είπεν, ήτον ένα ξύλο στημένο, με κάτι ξυλάκια σταυρωτά πάνω σ’ αυτό καρφωμένα, για να πατούν οι όρνιθες ν’ αναίβαινουν σταις φωλιαίς των. Το είχα από μιας αρχής στο μάτι. Θα τ’ ακουμβήσω στο γυαλί του ουρανού, έλεγα με τον νου μου, σαν σκάλα, θ’ αναίβω, θα τρυπήσω μια τρύπα —θα μβώ μέσα. Έτσι, ψυχή μου, σου παίρνω το ξύλο στον ώμο, και, σαν με διουν, ας με γράψουν!

— Βγαίνω από την αυλή, στρίβω δεξιά και —δρόμο! Ο κόσμος που μ’ έβλεπε, πού να με γνωρίση πως ήμουν η Γεωργιά η θυγατέρα του Σύρμα! Ήταν σαν να ήρθα πρώτη φορά στον κόσμο.

Ως και η Χρυσή, η γιαγιά σου, που με είδεν έτσι με το καβάδι, μ’ έβαλε μπροστά με ταις πέτραις. Όχι τάχα πως μ’ εγνώρισεν· μα έτσι τα κατάτρεχεν από μιας αρχής τ’ αγόρια. Εγώ — δρόμο. Από τέτοιο ταξείδι, ποιός μπορεί να μ’ εμποδίση; Βγαίνω στους κήπους· μβαίνω στα χωράφια· περνώ τον ποταμό· τα μάτια καρφωμένα στην “τούμβα”, και —δρόμο. Πάγω ένα μίλι, πάγω δύο. Μα —τί θαρρείς, ψυχή μου; Η “τούμβα”, όσο προχωρώ, τραβιέται μακρότερα! Ο ουρανός, όσο κοντεύω, σηκώνετ’ ψηλότερα! Α! αυτό, ψυχή μου, μ’ έκοψε τα γόνατα! Κουρασμένος ήμουν από πολύ προτήτερα, μα δεν μ’ αποφάνηκε, παρά σαν είδα πως η άκρα του ουρανού επήγαιεν όλον έν μακρότερ’ από την “τούμβαν”, που ελογάριαζα να τον εύρω. Τότε μου εκόπηκε το “χαβέσι”, και έννοιωσα, πως είμαι κουρασμένος, πως πεινώ, πως το ξύλο που σηκώνω βαραίνει σαν μολύβι, πως άρχησε να βραδυάζη και —τί τα θέλεις, ψυχή μου; —τότες εγύρισα πίσω κι’ αφήκα το ταξείδι ατελείωτο!

Γιατί, διες, επρόσθεσεν είτ’ αμέσως ο γέρων, εσυλλογίσθηκα κοντά εις τ’ άλλα και τον κύρη μου. Αυτός —Θεός σχωρέσ’ τονε— δεν έμοιαζε την γιαγιά σου, την Χατζίδενα.

— Πώς, παππού;

— Χμ! είπεν εκείνος, εκφραστικώς μειδιάσας. Η γιαγιά σου, ψυχή μου, μπουμπουνίζει, μα δεν βρέχει. Ο κύρης μου έβρεχε, μα δεν εμπουμπουνίζει! Γι’ αυτό, ψυχή μου, εγύρισα πίσω. — Ήταν “το μόνο ταξείδι της ζωής μου”, επρόσθεσεν είτα σύννους ο γέρων, μα — έμειν’ ατελείωτο.

— Και τα πράγματα, που είδες παππού, και ξεύρεις; — ηρώτησα εγώ τότε εν μεγίστη απορία. — Στην χώρα που ψήν’ ο ήλιος το ψωμί εκεί κοντά που ζουν οι Σκυλοκέφαλοι, πότε επήγες, παππού;

— Ω! είπεν εκείνος τότε. Αυτού, ψυχή μου, δεν επήγα· με τ’ αφηγήθηκε η γιαγιά μου, όταν μ’ εμάθαινε να πλέκω.

— Και στις θάλασσας τον αφαλό, παππού, που βγαίνει η Φώκια και πιάνει τα καράβια, και τα ρωτά για τον Αλέξανδρο τον βασιλέα; Κ' εκεί δεν επήγες;

— Όχι, ψυχή μου! Κι αυτό με τ' αφηγήθηκ' η γιαγιά μου.

— Και στο σπήλαιο, παππού, που είν' η Μάγισσα, που μαρμαρώνει τους ανθρώπους, κ' εκεί δεν επήγες;

— Όχι, ψυχή μου! Η γιαγιά μου, με τ' αφηγήθηκε, η γιαγιά μου.

Απερίγραπτος είναι η αύξουσα έντασις της απογοητεύσεώς μου ανά πάσαν αυτού απόκρισιν. Όλη λοιπόν η μεγάλη εκείνη ιδέα μου περί των ταξιδίων του παππού, όλη μου η προς αυτόν υπόληψις κ' εμπιστοσύνη δια την κοσμογνωσίαν και πολυπειρίαν του περιωρίζετο έξαφνα εις τας διηγήσεις, δηλαδή τα παραμύθια, τα οποία ήκουσεν από την μάμμην του, καθ' ον χρόνον είχε την αφέλειαν να πιστεύη ο πτωχός και το ότι ήτο θηλυκού και ουχί αρσενικού γένους! Απελπισία και αγανάκτησις κατείχε την καρδίαν μου.

— Και ταις βασιλοπούλαις, παππού, και αυταίς λοιπόν δεν ταις είδες με τα μάτια σου; και δεν έφαγες και δεν εκουβέντισες μαζί των;

— Ποιαίς βασιλοπούλαις, ψυχή μου;

— Νά! αυταίς που ερωτεύονται με τα ραφτόπουλα, και αρρωστούν από την αγάπη, και στέλνουν τον πατέρα τους, τον βασιλέα με την κορώννα, να πάγη να παρακαλέση τον γαμβρό; Δεν θυμάσαι, που με τώλεγες; Δεν θυμάσαι την Χρυσόμαλλη Νεράιδα και τα λευκονδυμένα νεραϊδόπουλα, που τραγουδούν, παππού, και γελούν και χορατεύουν, και ράφτουν τα νυφιάτικα, χωρίς ραφή και ράμμα;

— Αχ! ψυχή μου! Είπεν ο γέρων τότε λυπημένος. Αυτό το άκουσα από την γιαγιά μου, όταν μ' εμάθαινε να κεντώ και να ράφτω! Μα θαρρώ, ψυχή μου, πως μήτ' εκείνη δεν το είδε με τα μάτια της!

Τούτο διέλυσε και την ελαχίστην μου πλάνην!... Εις το χαρέμιον της Βαλιδέ-Σουλτάνας, όπισθεν του στρογγύλου ερμαρίου εν τω τοίχῳ, δεν μ' επερίμενε λοιπόν η βασιλοπούλα! Και δεν ήτον αυτή που μ' έδιδε τα μοσχομυρισμένα εκείνα γλυκίσματα, αλλά τίς οίδε τί πιναρός, ρικνοπρόσωπος, πλατύστομος γέρο-Αράπης! Είχον δίκαιον οι συμμαθηταί μου!

Αλλά λοιπόν αι κακουχίαι και τα βάσανα, όσα υπέστην, και όσα έμελλον να υποστῶ, με την γλυκείαν ελπίδα, να επιστρέψω ποτέ εις το χωρίον με μίαν βασιλοπούλαν εις το πλευρόν μου, επήγαιεν εις τα χαμένα; επήγαν δια τίποτε; Καλά, παππού! Αν με διης και σύ ποτε να ξαναπιάσω βελόνι, πες πως είμαι θηλυκός και δεν το ξεύρω!

Και τον ενδιάθετον τούτον λόγον ητοιμαζόμενη να προφέρω, ελέγχων συγχρόνως τον παππούν, διότι έγινεν αιτία να υπάγω εις την Πόλιν να κακουχηθῶ επί ματαίῳ. Αλλ' ότε, υψώσας τους οφθαλμούς, είδον τον παππούν με το ονειροπολούν αυτού βλέμμα διαρκώς προσηλωμένον μακράν επί της κορυφῆς

του κωνοειδούς εκείνου χώματος, από του οποίου ήλπισέ ποτε να εισέλθω εις τα ουράνια, δεν ηξεύρω ποία μυστηριώδης δύναμις εδέσμευσε την φωνήν επί της γλώσσης μου.

Ο ήλιος είχε κατέλθει πολύ χαμηλότερα προς την δύσιν. Πάσα ύπαρξις, πάσα εκδήλωσις ζωής απεσύρετο σιγαλά και βραδέως προς τα ενδοτέρω της πόλεως.

Η έκφρασις της χωριογραφίας μοι εφάνη τώρα μελαγχολικωτέρα, θλιβερωτέρα. Η καρδία μου εταράχθη εκ νέου. Μεταξύ της φυσιογνωμίας της σκηνης και της εκφράσεως του ωχρού και μαραμένου του παππού προσώπου, όπως εφωτίζετο υπό των τελευταίων του ηλίου ακτίνων, υπήρχε τόση ομοιότης, τόση στενή συγγένεια!...

Ο καυμένος ο παππούς! εσκέφθην προς εμαυτόν, επάλευσεν κ' ενίκησεν τον άγγελον χωρίς της βοηθείας μου, αλλά εξαντλήθη και αδυνάτησεν τόσο πολύ, που, αν ξανακυλήσῃ έτσι καθώς είναι κανείς δεν τον γλυτώνει.

— Άρχισε να κάμνη κρύο, ψυχή μου — Είπεν ο γέρων έξαφνα — Έλα να πάμε.

Τω έτεινα σιωπηλώς την χείρα και υποστηρίζων αυτόν όσον ηδυνάμην, τον συνώδευσα εις την οικίαν του.

Την νύκτα εκείνην έκαμε τω όντι πολύ ψύχος. Τη δε πρωία της επιούσης παχεία πάχνη έκειτο λευκάζουσα επί των μεμαραμένων φύλλων των καλυπτόντων το έδαφος του κήπου μας. Μόλις αφυπνίσθην και έδραμον εις την οικίαν του αγαπητού μου παππού. Αλλ' οποία διαφορά από της χθες μέχρι σήμερα! Πλήθος συγγενών και οικείων συνωστιζοντο σοβαροί και άφωνοι εις την αυλήν, εις το κατώγειον εις την "σάλαν" της γιαγιάς, εν τω μέσω της οποίας έκειτο μακρύς μακρύς ο παππούς — Εφαινετο πως δεν εξύπνησεν ακόμη.

Βαθεία ειρήνη εβασίλευεν επί της μορφής του. Μία υπερκόσμιος αίγλη, εν είδει μειδιάματος βαθμηδόν αποσβεννυμένου έπαιζε με τα χαρακτηριστικά του προσώπου του.

Η γιαγιά με τας χείρας θηλυκωμένας περί τα γόνατά της, με το απελπισμένον της βλέμμα απλανές, επί της όψεως του παππού, εκάθητο ωχρά, βωβή, ακίνητος ως απολιθωμένη παρά το πλευρόν του. Η ταλαίπωρος! Τί δεν θα έδιδεν όπως τον εμποδίσῃ από τούτο το ταξείδιον! Διότι το μειδιάμα του παππού ήτον η λάμψις, ην έσυρεν οπίσω της η προς ουρανόν αποδημούσα ψυχή του.

Διότι ο καυμένος ο παππούς συνεπλήρωνεν αληθώς τώρα "το μόνον της ζωής του ταξείδιον"!

* Ειλιτήριον. Το αλλαχού λεγόμενον "τυλιγάδι".

(από τα Νεοελληνικά Διηγήματα, Ερμής 1980)